

Αφροδίτη Τεπέρογλου*

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ, ΓΑΜΟΣ, ΘΕΣΜΟΙ: ΑΠΟΨΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΓΓΑΜΩΝ ΝΕΩΝ Αποτελέσματα εμπειρικής έρευνας Νομού Θεσσαλονίκης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Με ιδιαίτερη έμφαση οι κοινωνιολόγοι της οικογένειας, τα τελευταία χρόνια, μελετούν με έρευνες, μελέτες και άρθρα την οικογένεια σε όλες τις μορφές της. Αυτό φαίνεται να οφείλεται στις μεγάλες κοινωνικές αλλαγές, οι οποίες επηρέασαν ιδιαίτερα τον «θεμέλιο λίθο» της κοινωνίας που είναι η οικογένεια. Μέσα όμως από τη σχετική βιβλιογραφία, διαπιστώνεται η έλλειψη εμπειρικών ερευνών για τους/τις παντρεμένους/ες νέων ηλικιών.

Στα πλαίσια της μελέτης που ακολουθεί, αντλούμε το υλικό από μια εμπειρική έρευνα του ΕΚΚΕ με θέμα «Η ταυτότητα, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και οι ανάγκες της νεολαίας», που διεξήχθη στο Νομό Θεσσαλονίκης. Οι έγγαμοι νέοι, οι οποίοι συμπεριελήφθησαν στο τυχαίο δείγμα της έρευνας, μας γνωρίζουν τις απόψεις τους για την οικογένεια, το γάμο, τις αξίες και τους θεσμούς, για θέματα ελεύθερου χρόνου και για τις διαπροσωπικές τους σχέσεις.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια, ο τομέας της κοινωνιολογίας της οικογένειας έχει μια ιδιαίτερη απήχηση όχι μόνον μεταξύ των ειδικών αλλά και της ευρύτερης επιστημονικής κοινότητας. Αυτό γίνεται εμφανές από τις ποι- κίλες δημοσιεύσεις (άρθρα, βιβλία, έρευνες).

Ο κύριος όμως λόγος του ιδιαίτερου αυτού ενδιαφέροντος είναι ταυ-τόχρονα η κοινή ανησυχία ότι η οικογένεια «περνάει κρίση» και η έντονη αγωνία για το μέλλον της οικογένειας στα επόμενα σηµαδιακά χρόνια. «Η κρίση» της οικογένειας νοείται σε δύο επίπεδα:

α) το θεσµικό: ο θεσµός της οικογένειας βρίσκεται σε κρίση, πράγµα το οποίο εκφράζει αλλά και δημιουργεί προβλήματα οργάνωσης του συλλογικού βίου, και

* Δρ. Κοινωνιολογίας, Ερευνήτρια ΕΚΚΕ.

β) το επίπεδο των διαπροσωπικών σχέσεων: η οικογενειακή ομάδα βρίσκεται σε κρίση, πράγμα που εκφράζει αλλά και δημιουργεί προβλήματα οργάνωσης του ιδιωτικού βίου (Μουσούρου, 1990).

Αναμφίβολα, οι ταχύτατες κοινωνικές αλλαγές των τελευταίων χρόνων επηρέασαν την οικογένεια, την ίδια της την ύπαρξη, εφ' όσον μια σειρά από θεσμούς και αξίες, που αμφισβητούνται, δημιουργούν πλέον γι' αυτήν μια πρωτόγνωρη εικόνα.

Μερικά βασικά παραδείγματα:

- η αποφυγή του γάμου και η ύπαρξη ελεύθερων συμβιώσεων,
- η αύξηση των διαζυγίων,
- η εμφάνιση νέων μορφών οικογένειας, όπως η μονογονεϊκή,
- η μείωση των γεννήσεων

Είναι ίσως κάποιες βασικές τάσεις που επηρεάζουν την οικογένεια.

Στην Ελλάδα, τα θέματα που απασχόλησαν τους ερευνητές τις τελευταίες δεκαετίες αφορούσαν μια σειρά από θεσμούς που ήδη έχουν καταργηθεί, όπως ο θεσμός της προίκας. «Το νέο Οικογενειακό Δίκαιο το 1983 και η κατάργηση του θεσμού της προίκας αποτελούν μια σημαντική καμπή για το ρόλο της γυναίκας συζύγου μέσα στην οικογένεια» (Τεπερογλου Α., Μ. Τζορτζοπούλου, 1996). Ταυτόχρονα, οι ειδικοί εστίασαν την προσοχή τους σε θέματα που αφορούσαν τις σύγχρονες τάσεις στην οικογένεια, το ρόλο της μητέρας, θέματα υπογεννητικότητας, το ρόλο του παιδιού.

Η προσπάθεια μελέτης της ελληνικής οικογένειας μέσω των εμπειρικών ερευνών είναι έντονη από τη δεκαετία του '70 και μετά. Έχοντας σαν στόχο την ίδια την οικογένεια και τα μέλη που την απαρτίζουν, τον/την σύζυγο, τα τυχόν υπάρχοντα παιδιά, οι έρευνες επικεντρώθηκαν σε μια θεματολογία κοινωνιολογικού ή ανθρωπολογικού ενδιαφέροντος.

Αναζητώντας όμως τη σχετική βιβλιογραφία, διαπιστώνεται η έλλειψη εμπειρικών ερευνών για τους/τις παντρεμένους/ες μικρών ηλικιών (15-19, 20-24, 25-29). Δεν γνωρίζουμε τις απόψεις τους για την οικογένεια και το γάμο, για τις αξίες και τους θεσμούς, για θέματα ελεύθερου χρόνου, για τις διαπροσωπικές τους σχέσεις. Αγνωστές, δηλαδή, τις απόψεις τους για θέματα που αγγίζουν και αφορούν ιδιαίτερα τους νέους ανθρώπους.¹

1. Θα πρέπει να γίνει αναφορά στην έρευνα του ΕΚΚΕ, με υπεύθυνους την καθηγήτρια Πανεπιστημίου Louvain Κλειώ Πρεσβέλου και την Δρ. κοινωνιολόγο Αφροδίτη Τεπερογλου (1972), με θέμα «Νεαρές οικογένειες στη μεύζονα περιφέρεια πρωτευούσης», και στις δημοσιεύσεις «Κοινωνιολογική ανάλυση του φαινομένου της εκτρώσεως στον Ελληνικό χώρο», Α' μέρος, *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, τεύχ. 28, 1976, και «Κοινωνιολογική ανάλυση του φαινομένου της εκτρώσεως στον ελληνικό χώρο», Β' μέρος, *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, τεύχ. 39-40, 1980.

Στα πλαίσια αυτής της εργασίας που ακολουθεί, αντλούμε το υλικό μας από μια εμπειρική έρευνα του ΕΚΚΕ που διεξήχθη στο Νομό Θεσσαλονίκης (1995), με θέμα: «Η ταυτότητα, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και οι ανάγκες της νεολαίας στο Νομό Θεσσαλονίκης».² Η έρευνα έγινε μετά από πρόταση της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Θεσσαλονίκης και περιελάμβανε νέους και νέες 15-29 ετών. Έγινε σε επίπεδο νοικοκυριών, δηλαδή επιλέχθηκαν νοικοκυριά με τουλάχιστον ένα άτομο ηλικίας 15-29 ετών στη σύνθεσή τους, και συμπληρώθηκαν 1000 ερωτηματολόγια αγοριών-κοριτσιών σε αστικές, ημιαστικές και αγροτικές περιοχές του Νομού Θεσσαλονίκης. Χρηματοδοτήθηκε από τη Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας, τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Θεσσαλονίκης και το ΕΚΚΕ.

Το δείγμα των 1000 ερωτωμένων συμπεριέλαβε και όσους ήταν παντρεμένοι. Δηλαδή, δεν απεκλείσθησαν οι έγγαμοι νέοι και νέες. Αυτό έγινε, γιατί ήταν σκόπιμο να αποτυπωθούν οι τάσεις των παντρεμένων νέων επάνω σ' όλη τη θεματική της έρευνας. Διαπιστώνεται, άλλωστε, ότι ο σκοπός της έρευνας «Η ταυτότητα, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και οι ανάγκες της νεολαίας στο Νομό Θεσσαλονίκης» είναι σύνθετος και, κύρια, εστιάζεται στην καταγραφή των αναγκών της νεολαίας μέσα από τη διερεύνηση της συμπεριφοράς, του τρόπου διαβίωσης και των γενικότερων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν καθημερινά τα άτομα των νεαρών ηλικιακών ομάδων του Νομού Θεσσαλονίκης.

Η μεθοδολογική προσέγγιση της ανάλυσης,³ που ακολουθεί, γίνεται:

1. σε δείγμα 167 παντρεμένων (από το δείγμα των 1000 ατόμων)
2. σε διασταυρώσεις που αφορούν:
 - α. το σύνολο των ατόμων
 - β. το διαχωρισμό κατά φύλο, (άνδρες γυναίκες)
 - γ. το διαχωρισμό κατά ομάδα ηλικίας (15-19, 20-24 και 25-29).

2. Την ερευνητική ομάδα του ΕΚΚΕ, η οποία ανέλαβε τη διεξαγωγή της έρευνας, αποτελούσαν οι: Αφροδίτη Τεπέρογλου, Δρ. κοινωνιολόγος, ερευνήτρια Α', επιστημονική υπεύθυνη της έρευνας, Διονύσης Μπαλούρδος, Δρ. οικονομολόγος και στατιστικός, ερευνητής Γ', υπεύθυνος της δειγματοληψίας, Γιάννης Μυριζάκης, Δρ. πολιτικών επιστημών, ερευνητής Γ', Μαρία Τζωρτζοπούλου, πολιτικός επιστήμων, ερευνήτρια, υπεύθυνη της επιτόπιας έρευνας.

3. Ευχαριστούμε τον κ. Σάββα Παπαπέτρου, κοινωνικό ψυχολόγο, για τη στατιστική ανάλυση και πινακοποίηση του συγκεκριμένου δείγματος της έρευνας των νέων του Νομού Θεσσαλονίκης.

2. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

2.1. Ηλικία γάμου

Από τη δειγματοληψία των 1.000 ατόμων του Νομού Θεσσαλονίκης ηλικίας 15-29 ετών, 167 άτομα ήταν παντρεμένα. Από αυτά 31 ήταν άνδρες (18,6%) και 136 (81,4%) γυναίκες. Υπάρχει αισθητή διαφορά μεταξύ των δύο φύλων ως προς την αντιπροσωπευτικότητά τους. Τα ευρήματα της έρευνας συμβαδίζουν όμως και με την απογραφή του 1991 της ΕΣΥΕ, όπως φαίνεται από τον Πίνακα 1. Γιατί κι εδώ διαπιστώνεται η διαφορά ηλικίας μεταξύ ανδρών και γυναικών στη σύναψη γάμου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Πληθυσμός της Ελλάδος, κατά φύλο, ομάδες ηλικιών
και οικογενειακή κατάσταση

Ομάδες ηλικιών	Εγγαμοί	
	Άρρενες	Θήλειες
Σύνολο	2.653.164	2.688.218
10-14	—	311
15-19	2.304	20.314
20-24	33.088	139.452
25-29	140.679	254.775

Πηγή: ΕΣΥΕ, Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος, 1996.

Οι διαφοροποιήσεις των δύο φύλων υπάρχουν, δηλαδή, ουσιαστικά στην κατηγοριοποίηση της ηλικίας τους στη σύναψη γάμου. Όπως φαίνεται από τον Πίνακα 2, άνδρες και γυναίκες συμβαδίζουν στη σύναψη γάμων στην ηλικιακή ομάδα 20-24 ετών, ενώ διαφοροποιούνται πλήρως στην ηλικία 15-19 ετών, όπου το ποσοστό των γυναικών αποτελεί το 27,2%, ενώ το αντίστοιχο των ανδρών το 6,5%. Η ίδια τάση, αλλά αντίστροφα, αφορά την ηλικιακή ομάδα των 25-29 ετών. Εδώ οι άνδρες παρουσιάζουν αυξητική τάση (38,7%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Ηλικία γάμου

Ομάδες ηλικιών	Άνδρες			Γυναίκες			Σύνολο		
	N	%	%	N	%	%	N	%	%
15 έως 19	2	5,1	6,5	37	94,9	27,2	39	100,0	23,4
20 έως 24	17	18,3	54,8	76	81,7	55,9	93	100,0	55,7
25 έως 29	12	34,3	38,7	23	65,7	16,9	35	100,0	21,0
Σύνολο	31	18,6	100,0	136	81,4	100,0	167		100,0

Δεν απάντησαν 0.

$\chi^2 = 10,3$ - DF = 2 - P < 0,05.

Ασχέτως φύλου, περισσότεροι από τους μισούς νέους του ειδικού αυτού δείγματος της έρευνας δηλώνουν ηλικία γάμου 20-24 ετών (55,7%), ακολουθεί η ηλικία 15-19 ετών (23,4%) και 25-29 ετών (21,0%).

Ενδιαφέρον έχει να δούμε τις τάσεις γαμηλιότητας καθώς και τις διακυμάνσεις ηλικίας στο γάμο, όπως αναφέρονται σε μια ενδιαφέρουσα μελέτη⁴ και αφορούν ιδιαίτερα τις γυναίκες.

Σε αντίθεση με τις βόρειες και δυτικές ευρωπαϊκές χώρες, στην Ελλάδα καταγράφονται σημαντικές διαφοροποιήσεις. Ο θεσμός του γάμου είναι κυρίαρχος και ιδιαίτερα ανθεκτικός, τα ποσοστά των αγάμων είναι ακόμη περιορισμένα (αν και σε ανοδική πορεία) και αυτά των διαζυγίων επίσης (αν και προοδευτικά αυξανόμενα). Η χώρα μας αποτελεί ακόμη μια εξαίρεση: μη λαμβανομένων υπ' όψη των δισεκτών ετών, οι ετήσιοι δείκτες γαμηλιότητας των γυναικών (πρώτοι γάμοι) μέχρι τα μέσα-τέλη της δεκαετίας του 1980 δίδουν άνω των 820 γάμων ανά 1000 γυναίκες, με μέση ηλικία στη σύναψη του πρώτου γάμου συρρικνωμένη (γύρω στα 23,5 έτη κατά το 1982-1986, έναντι 25,5 ετών πριν από 35 χρόνια).

Ταυτόχρονα, οι γενεές των γυναικών που γεννήθηκαν ανάμεσα στο 1930 και το 1960 χαρακτηρίζονται τόσο από τα ιδιαίτερα χαμηλά ποσοστά των αγάμων (10% οι πρώτες, μόλις 5% οι τελευταίες) όσο και από πτώση της μέσης ηλικίας στη σύναψη του πρώτου γάμου (25,5 έναντι 23,0 ετών, αντίστοιχα). Η μείωση της έντασης της γαμηλιότητας και η μεταβολή του ημερολογίου στη χώρα μας επέρχονται πολύ αργότερα, με τις νεότερες γενεές γυναικών (αυτές που γεννήθηκαν μετά το 1960). Αν και οι αλλαγές είναι ταχύτερες και οι τάσεις κοινές με τις υπόλοιπες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι διαφορές παραμένουν έντονες, όταν συγκρίνουμε την ετήσια και διαγενεακή γαμηλιότητα στην Ελλάδα με τις αντίστοιχες στη βόρεια και δυτική Ευρώπη. Ουδέποτε προσμετρήθηκαν στη χώρα μας (με εξαίρεση τα πρόσφατα δισεκτα έτη) κάτω από 650 πρώτοι γάμοι επί 1.000 γυναικών, όταν οι ετήσιοι αντίστοιχοι δείκτες στις προαναφερθείσες χώρες τοποθετούνται στους 500-550 γάμους επί 1000 γυναικών (Conseil de l' Europe, 1996· Eurostat, 1997). Παράλληλα, με το πλέον απαισιόδοξο σενάριο, μόνο το 25% των Ελληνίδων που γεννήθηκαν λίγο μετά το 1970 θα παραμείνουν άγαμες, όταν στις περισσότερες χώρες της βόρειας και δυτικής Ευρώπης το ποσοστό αυτό εγγίζει το 40% (J. P. Sardon, 1992· J. Rychtarikova, 1993).

4. Βύρων Κοτζαμάνης, 1997, « Γαμηλιότητα και διάλυση των έγγαμων συμβιώσεων στην Ελλάδα: Μια πρώτη δημογραφική προσέγγιση», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, τεύχ. 94, σ. 61-152.

2.2. Επίπεδο εκπαίδευσης

Το επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτωμένων του δείγματος (N=167 νέοι παντρεμένοι), αναμφισβήτητα, έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, και αυτό γιατί δεν πρόκειται απλά για μια ακόμη σημαντική πληροφορία, αλλά γιατί μπορεί να διαπιστωθεί εάν, εκτός των άλλων, η σύναψη γάμου σε νεαρή ηλικία αποτέλεσε εμπόδιο στην αποπεράτωση των σπουδών ή όχι.

Στο σύνολο των ερωτωμένων, το 50,3% δηλώνει ότι έχει τελειώσει το Λύκειο, και σχεδόν το 20,0% ότι έχει τελειώσει το Γυμνάσιο. Αντίθετα, τα ποσοστά αυτών που δεν πήγαν καθόλου σχολείο είναι σχεδόν ανύπαρκτη (1,2%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Επίπεδο εκπαίδευσης (διαχωρισμός κατά φύλο)

Επίπεδο εκπαίδευσης	Ανδρες			Γυναίκες			Σύνολο		
	N	%	%	N	%	%	N	%	%
Μεταπτυχιακό	–	–	–	1	100,0	0,8	1	100,0	0,6
Ανώτατη	1	11,1	3,2	8	88,9	6,2	9	100,0	5,6
Ανώτερη	1	11,1	3,2	8	88,9	6,2	9	100,0	5,6
Λύκειο	9	11,1	29,0	72	88,9	55,4	81	100,0	50,3
Μερικές τάξεις Λυκείου	3	42,9	9,7	4	57,1	3,1	7	100,0	4,3
Γυμνάσιο	9	28,1	29,0	23	71,9	17,7	32	100,0	19,9
Δημοτικό	4	30,8	12,9	9	69,2	6,9	13	100,0	8,1
Μερικές τάξεις Δημοτικού	3	42,9	9,7	4	57,1	3,1	7	100,0	4,3
Καθόλου	1	50,0	3,2	1	50,0	0,8	2	100,0	1,2
Σύνολο	31	19,3	100,0	130	80,7	100,0	161		100,0

Δεν απάντησαν 6.

$\chi^2 = 13,4 - DF = 8 - P < 0,05$.

Από τη σχετική ερώτηση για διακοπή ή όχι του σχολείου με αφορμή το γάμο τους, διαπιστώνεται ότι σχεδόν το 1/4 των ερωτωμένων ανδρών διέκοψε το σχολείο, ενώ στις γυναίκες το ποσοστό είναι 10,3%. Η συνολική πάντως διαπίστωση παραμένει ότι τα 167 άτομα, κατά σχεδόν 87,0%, δεν διέκοψαν το σχολείο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Διακοπή σχολείου (διαχωρισμός κατά φύλο)

Διακοπή σχολείου	Ανδρες			Γυναίκες			Σύνολο		
	N	%	%	N	%	%	N	%	%
Ναι	8	36,4	25,8	14	63,6	10,3	22	100,0	13,2
Όχι	23	15,9	74,2	122	84,1	89,7	145	100,0	86,8
Σύνολο	31	18,6	100,0	136	81,4	100,0	167		100,0

Δεν απάντησαν 0.

$\chi^2 = 5,3 - DF = 1 - P < 0,05$.

Δεν φαίνεται, δηλαδή, από τα αποτελέσματα της έρευνας, ο γάμος να αποτελεί εμπόδιο για τους νέους στην παρακολούθηση του σχολείου τους και στις σπουδές τους.

2.3. Οικονομικά χαρακτηριστικά (σχέσεις εργασίας-εκπαίδευσης, εισόδημα)

Οι έρευνες που αφορούν την ηλικιακή ομάδα των νέων, με ιδιαίτερη έμφαση, εστιάζουν στο σχετικό κεφάλαιο που αφορά τα οικονομικά χαρακτηριστικά των ερωτώμενων.

Οι ερωτώμενοι στο σύνολό τους πάνω από το ήμισυ δηλώνουν ότι εργάζονται. Ο διαχωρισμός κατά φύλο δείχνει ότι σχεδόν το 94,0% των ανδρών εργάζεται, ζητά εργασία το 6,5%, ενώ όσον αφορά τις γυναίκες ζητά εργασία το 17,6%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Η τωρινή απασχόληση (διαχωρισμός κατά φύλο)

Τωρινή απασχόληση	Ανδρες			Γυναίκες			Σύνολο		
	N	%	%	N	%	%	N	%	%
Εργάζεται	29	33,3	93,5	58	66,7	42,6	87	100,0	52,1
Ζητά εργασία	2	7,7	6,5	24	92,3	17,6	26	100,0	15,6
Σπουδές	—	—	—	5	100,0	3,7	5	100,0	3,0
Άλλο	—	—	—	49	100,0	36,0	49	100,0	29,3
Σύνολο	31	18,6	100,0	136	81,4	100,0	167		100,0

Δεν απάντησαν 0.

$\chi^2 = 26,8 - DF = 3 - P < 0,05$.

Στο διαχωρισμό κατά ηλικία, διαπιστώνεται, αφ' ενός, και από τα ευρήματα επιβεβαιώνεται, αφ' ετέρου, ότι η πλέον ευάλωτη ηλικία ως προς την αναζήτηση εργασίας είναι η ηλικία των 25-29 ετών, εφ' όσον σχεδόν το 23,0% δηλώνει ότι ζητά εργασία. Στις δύο προηγούμενες ηλικιακές ομάδες, τα ποσοστά αναζήτησης εργασίας κυμαίνονται μεταξύ 10-15%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

Η τωρινή απασχόληση (διαχωρισμός κατά ηλικία)

Τωρινή απασχόληση	15 έως 19			20 έως 24			25 έως 29			Σύνολο		
	N	%	%	N	%	%	N	%	%	N	%	%
Εργάζεται	19	21,8	48,7	46	52,9	49,5	22	25,3	62,9	87	100,0	52,1
Ζητά εργασία	4	15,4	10,3	14	53,8	15,1	8	30,8	22,9	26	100,0	15,6
Σπουδές	—	—	—	3	60,0	3,2	2	40,0	5,7	5	100,0	3,0
Άλλο	16	32,7	41,0	30	61,2	32,3	3	6,1	8,6	49	100,0	29,3
Σύνολο	39	23,4	100,0	93	55,7	100,0	35	21,0	100,0	167		100,0

Δεν απάντησαν 0.

$\chi^2 = 12,1 - DF = 6 - P < 0,05$.

Το ενδιαφέρον της συγκεκριμένης μελέτης εστιάζεται, όπως ήδη αναφέρθηκε, στο εάν και κατά πόσο το τριπτυχο νέος-γάμος-σπουδές (σχολείο) επηρεάζει την πορεία των ερωτωμένων. Διαπιστώθηκε ότι ο γάμος και η δημιουργία δικής τους οικογένειας δεν έγιναν αφορμή να διακόψουν το σχολείο τους.

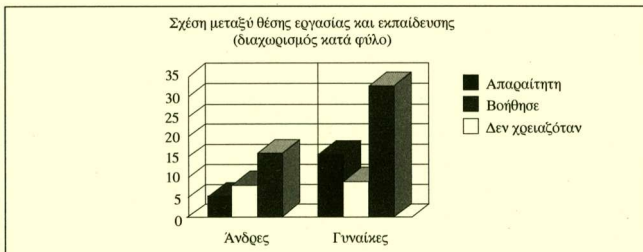
Η επόμενη προσέγγισή μας αφορά την υπόθεση εάν η εκπαίδευση που έχουν έπαιξε σημαντικό ρόλο στη θέση εργασίας που έχουν τώρα. Γνωρίζουμε από τη βιβλιογραφία (Τσουκαλάς, 1986· Τεπερογλου, 1994) ότι μία από τις πλέον σημαντικές επενδύσεις μέσα στην ελληνική οικογένεια είναι η μόρφωση των παιδιών. Τα επιχειρήματα είναι πολλά, όπως το ότι τα παιδιά πρέπει να έχουν πολλά εφόδια λόγω των απαιτήσεων της αγοράς εργασίας, το ιδιαίτερο γόητρο που δημιουργείται για όλη την οικογένεια, η κοινωνικοοικονομική άνοδος κ.λπ..

Τα ευρήματα της έρευνας είναι ίσως αποκαλυπτικά και χρήζουν περαιτέρω αναλύσεων και συστηματικής διερεύνησης. Από τους ερωτώμενους που απάντησαν στις σχετικές ερωτήσεις και αποτελούν σχεδόν το ήμισυ του δείγματος της συγκεκριμένης μελέτης, προκύπτει:

- 56,3% απαντούν ότι η εκπαίδευση που έχουν δεν χρειαζόταν για να πάρουν τη θέση εργασίας που έχουν τώρα.
- 55,2% δηλώνουν ότι δεν υπάρχει καμία σχέση μεταξύ της εκπαίδευσης που έχουν και του επαγγέλματός τους.
- 71,3% πιστεύουν ότι ο τίτλος σπουδών που έχουν δεν θα τους βοηθήσει να εξελιχθούν επαγγελματικά.

Στα διαγράμματα που ακολουθούν αποτυπώνεται η σχέση μεταξύ θέσης εργασίας και εκπαίδευσης, ενώ γίνεται διαχωρισμός κατά φύλο και κατά ηλικία. Επίσης, παρατίθενται και τα διαγράμματα που αφορούν τη σχέση εκπαίδευσης με το επάγγελμα, ενώ γίνεται διαχωρισμός κατά φύλο και κατά ηλικία.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

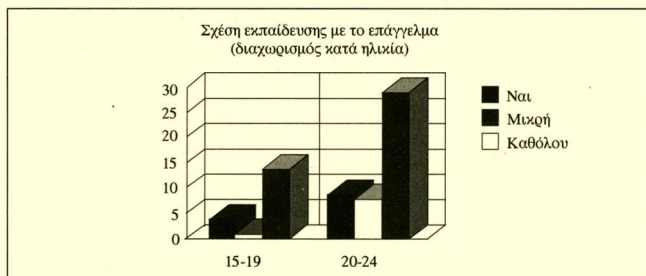
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4

Η πιο σημαντική διαφοροποίηση στα ευρήματα αυτά είναι μεταξύ των ηλικιακών ομάδων. Έτσι, η μεγάλη ηλικιακή ομάδα του δείγματος (25-29 ετών) απαντά, με 38,1%, ότι η εκπαίδευση που έχουν ήταν απαραίτητη για να πάρουν τη θέση που έχουν τώρα στην εργασία, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στην ηλικία 15-19 ετών είναι 14,3%.

Επίσης, το 43,5% των ερωτωμένων ηλικίας 25-29 ετών δηλώνει ότι η εκπαίδευση έχει σχέση με το επάγγελμά τους, ενώ στην ηλικία 15-19 μόλις το 17,4% δηλώνει το ίδιο.

Στις μεγάλες ηλικιακές ομάδες, η σχέση μεταξύ επαγγέλματος και εκπαίδευσης πρέπει να παίζει σημαντικό ρόλο. Αντίθετα, δε συμβαίνει αυτό στη μικρή ηλικία, όπου για την ανεύρεση εργασίας, που ίσως είναι και αποσπασματική, η εκπαίδευση δεν φαίνεται να παίζει καθοριστικό ρόλο.

Οι επόμενες ερωτήσεις αφορούσαν το εισόδημα των ερωτωμένων. Γνωρίζουμε ότι η «αληθινή» εικόνα που δίνουν συνήθως οι ερωτώμενοι σχετικά με το εισόδημά τους ίσως δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Αποδεχόμενοι τον προβληματισμό αυτό, διαπιστώνουμε από το σύνολο των απαντήσεων ότι το 1/4 περίπου των ερωτωμένων δηλώνει καθαρό εισόδημα 301-400.000 δρχ. Η μεγαλύτερη κατηγορία είναι των 101-200.000 δρχ., με ποσοστό περίπου 39,0%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Υψος του συνολικού μηνιαίου καθαρού εισοδήματος του νοικοκυριού
(διαχωρισμός κατά φύλο)

Εισόδημα σε δρχ.	Άνδρες			Γυναίκες			Σύνολο		
	N	%	%	N	%	%	N	%	%
Έως 100.000	1	6,3	3,2	15	93,8	11,0	16	100,0	9,6
101 έως 200.000	15	23,1	48,4	50	76,9	36,8	65	100,0	38,9
201 έως 300.000	9	20,0	29,0	36	80,0	26,5	45	100,0	26,9
301 έως 400.000	6	14,6	19,4	35	85,4	25,7	41	100,0	24,6
Σύνολο	31	18,6	100,0	136	81,4	100,0	167		100,0

Δεν απάντησαν 0.

$\chi^2 = 2,9 - DF = 3 - P < 0,05$.

Ιδιαίτερο όμως ενδιαφέρον υπάρχει για το πού κυρίως ξοδεύουν το εισόδημά τους. Όπως προκύπτει από το σύνολο του δείγματος, η πρώτη σημαντική κατηγορία εξόδων για τους ερωτώμενους νέους-παντρεμένους είναι το ενοίκιο (19,8%). Θα πρέπει να αναφερθούμε ιδιαίτερα στο θέμα του ενοικίου, που απορροφά την πρώτη σημαντική κατηγορία εξόδων των ερωτωμένων.

Σύμφωνα με στοιχεία ερευνών⁵ (CEE 1992,22· Μαλούτας, 1988), η Ελλάδα παρουσιάζει την εξής εικόνα όσον αφορά το καθεστώς ενοίκησης. Το 1986, το 70,0% του πληθυσμού δηλώνει ιδιοκατοίκηση και το 26,5% ενοικίαση στον ιδιωτικό τομέα (και όχι ως κοινωνική κατοικία). Η Ελλάδα κατέχει την τρίτη θέση στις χώρες της ΕΕ μετά την Ισπανία (76,0% ιδιοκατοίκηση) και την Ιρλανδία (81,0%).

Από την παρούσα μελέτη προκύπτει ότι οι νέοι αποτελούν ένα σημαντικό ποσοστό από εκείνους που ανήκουν στην κατηγορία πρόσβασης στην κατοικία «μέσω ενοικίου».

Η δεύτερη υποκατηγορία είναι τα διάφορα μικροέξοδα (19,29%) και τρίτη κατηγορία η διατροφή (18,6%). Η διασκέδαση και η ψυχαγωγία καλύπτει το 6,0% των εξόδων τους και βρίσκεται στην τελευταία κατηγορία.

Μεταξύ των δύο φύλων φαίνεται να υπάρχουν σημαντικές διαφορές ως προς τη διάθεση του εισοδήματος. Π.χ., οι γυναίκες διαθέτουν πρωταρχικά το εισόδημά τους στην ένδυση και υπόδυση (25,0%), ενώ οι άνδρες στο ενοίκιο (42,0%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

Πού κυρίως ξοδεύουν το εισόδημα (διαχωρισμός κατά φύλο)

Εξόδα	Ανδρες			Γυναίκες			Σύνολο		
	N	%	%	N	%	%	N	%	%
Διατροφή	3	9,7	9,7	28	90,3	20,6	31	100,0	18,6
Ένδυση-υπόδυση	1	2,9	3,2	34	97,1	25,0	35	100,0	21,0
Διασκέδαση-ψυχαγωγία	3	30,0	9,7	7	70,0	5,1	10	100,0	6,0
Μετακίνηση-εισιτήρια	—	—	—	4	100,0	2,9	4	100,0	2,4
Έξοδα σπιτιού-λογαριασμοί	6	27,3	19,4	16	72,7	11,8	22	100,0	13,2
Ενοίκιο	13	39,4	41,9	20	60,6	14,7	33	100,0	19,8
Διάφορα μικροέξοδα	5	15,6	16,1	27	84,4	19,9	32	100,0	19,2
Σύνολο	31	18,6	100,0	136	81,4	100,0	167		100,0

Δεν απάντησαν 0.

$\chi^2 = 19,8 - DF = 6 - P < 0,05$.

5. Δημήτρης Οικονόμου, Αριστείδης Σαπουνάκης, 1996, «Στεγαστική πολιτική και κοινωνικός αποκλεισμός», στο *Διαστάσεις του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα, Έκθεση για το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο*, τόμος Β', ΕΚΚΕ.

2.4. Οικογένεια προέλευσης των ερωτωμένων

Η οικογένεια, στο πλαίσιο της οποίας έζησαν οι ερωτώμενοι μέχρι να δημιουργήσουν τη δική τους οικογένεια, πιστεύουμε ότι ήταν καθοριστικός παράγοντας για το πώς οι ίδιοι θα αντιμετώπιζαν μια σειρά θεμάτων του έγγαμου βίου τους. Στη συνέχεια θα αναφερθούμε σε κάποιες ενδείξεις επί του συνόλου του δείγματος, προκειμένου να σχηματιστεί μια «εικόνα» της οικογένειας προέλευσης των ερωτωμένων.

- Η οικογενειακή κατάσταση των γονέων των ερωτωμένων και του πατέρα και της μητέρας αφορά, κατά 84,4%, παντρεμένους σε πρώτο γάμο. Τα ποσοστά χωρισμένων, ξαναπαντρεμένων και συγκατοικούντων είναι χαμηλά, με μέσο όρο κάτω του 5,0%.
- Σχετικά με το επίπεδο εκπαίδευσης, διαπιστώνεται ότι, όσον αφορά τον πατέρα, σχεδόν το 63,0% τελείωσε Δημοτικό. Οι αμέσως επόμενες κατηγορίες είναι των αποφοίτων Λυκείου (10,8%) και μερικών τάξεων Δημοτικού (10,8%). Όσον αφορά τη μητέρα, το 66,5% δηλώνει ότι έχει εκπαίδευση Δημοτικού, με αμέσως επόμενες κατηγορίες (12,6%) μερικές τάξεις Δημοτικού και απολυτήριο Γυμνασίου (9,0%).
- Ως προς την εργασία, ο πατέρας των ερωτωμένων κατά 70,0% εξακολούθει να εργάζεται, ενώ για τη μητέρα το ποσοστό αυτό είναι γύρω στο 35,0%. Πάνω από το 1/2 των μητέρων των ερωτωμένων δηλώνουν οικιακά.

3. ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΓΑΜΟ, ΤΗ ΣΥΜΒΙΩΣΗ, ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Η οικογένεια, ο γάμος, η απόκτηση παιδιών είναι θέματα με ιδιαίτερη σημασία, όταν μάλιστα η εμπειρική έρευνα απευθύνεται στη νεαρή αυτή ηλικιακή ομάδα. Το ενδιαφέρον όμως του συγκεκριμένου δείγματος έγκειται στο γεγονός ότι πρόκειται για νέους/ες ήδη παντρεμένους/ες. Ως εκ τούτου, οι απόψεις τους για την οικογένεια και το γάμο δε βασίζονται σε μια ίσως θεωρητική προσέγγιση, αλλά σε συγκεκριμένες θέσεις και απόψεις που προέρχονται από τη δική τους προσωπική εμπειρία.

3.1. Εγγαμος βίος

Αναμφισβήτητα, τα τελευταία χρόνια, «η μετάβαση που συντελείται από την παραδοσιακή και εκτεταμένη μορφή οικογένειας στη σύγχρονη και πυρηνική μορφή σηματοδοτείται από σημαντικές αλλαγές στη δομή,

την οργάνωση, τη λειτουργία και τη διαμόρφωση σχέσεων στο εσωτερικό και εξωτερικό περιβάλλον της οικογένειας».⁶

Οι νέοι και οι νέες του δείγματος της μελέτης αυτής, με την απόφασή τους να παντρευτούν, ίσως σε σχετικά νεαρή ηλικία, τοποθετούνται με μια σειρά ερωτήσεων για τον έγγαμο βίο. Από τις απαντήσεις τους προκύπτουν ενδιαφέροντα συμπεράσματα.

Το κύριο ερώτημα του σχετικού κεφαλαίου αναφέρεται στο «τι ήταν αυτό που τους έκανε να παντρευτούν».

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

Αφορμή γάμου (διαχωρισμός κατά φύλο)

Αφορμή γάμου	Άνδρες			Γυναίκες			Σύνολο		
	N	%	%	N	%	%	N	%	%
Αγάπη – έρωτας	23	18,7	74,2	100	81,3	73,5	123	100,0	73,7
Δημιουργία οικογένειας	–	–	–	13	100,0	9,6	13	100,0	7,8
Εγκυμοσύνη	2	18,2	6,5	9	81,8	6,6	11	100,0	6,6
Μακροχρόνιος δεσμός	5	45,5	16,1	6	54,5	4,4	11	100,0	6,6
Προξενίο – πίεση οικογ. και κοιν. περιβάλλοντος	1	14,3	3,2	6	85,7	4,4	7	100,0	4,2
Άλλοι λόγοι	–	–	–	2	100,0	1,5	2	100,0	1,2
Σύνολο	31	18,6	100,0	136	81,4	100,0	167		100,0

Δεν απάντησαν 0.

$\chi^2 = 8,7 - DF = 5 - P < 0,05$.

Όπως διαπιστώνεται από τον Πίνακα 9, «η αγάπη – ο έρωτας», με ποσοστό γύρω στο 74,0% για το σύνολο του δείγματος, ήταν η πλέον καθοριστική αιτία προκειμένου να πάρουν την απόφαση να παντρευτούν. Οι άλλες υποκατηγορίες που ακολουθούν (δημιουργία οικογένειας, εγκυμοσύνη, μακροχρόνιος δεσμός, πίεση κοινωνικού περιβάλλοντος) παρουσιάζουν, στο σύνολο, ποσοστά κάτω του 10,0%.

Ιδιαίτερες διαφοροποιήσεις μεταξύ των δύο φύλων δεν παρατηρούνται, παρά μόνο στην υποκατηγορία «δημιουργία οικογένειας», όπου οι γυναίκες απαντούν με 9,5%, ενώ οι άνδρες καθόλου. Δηλαδή, η δημιουργία οικογένειας δεν αποτελεί γι' αυτούς αφορμή γάμου. Κάποιες όμως σημαντικές διαφοροποιήσεις φαίνεται να εντοπίζονται μεταξύ των ηλικιακών ομάδων.

Στην πρώτη ηλικιακή ομάδα, η κατηγορία «αγάπη – έρωτας» φαίνεται να είναι η πλέον σημαντική, με 82,1%. Στη μεγαλύτερη ηλικιακή ομάδα, το

6. Γιάννης Κυριόπουλος κ.ά., 1995, *Υγεία, Κοινωνική Προστασία και Οικογένεια*, Κέντρο Κοινωνικών Επιστημών της Υγείας, Εθνική Σχολή Δημόσιας Υγείας, σ. 309.

ποσοστό πέφτει σχεδόν στο 63,0%. Η αριθμητική διαφορά μεταξύ των ομάδων είναι μεγάλη. Την εκ διαμέτρου αντίθετη άποψη παρατηρούμε στην υποκατηγορία «δημιουργία οικογένειας». Εδώ, εμφανέστατα η μεγάλη ηλικιακή ομάδα (25-29) υπερέχει έναντι των άλλων, με 17,0%, ενώ η πρώτη ηλικιακή ομάδα παρουσιάζει απαντήσεις μόλις κατά 2,6%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

Αφορμή γάμου (διαχωρισμός κατά ηλικία)

Αφορμή γάμου	15 έως 19			20 έως 24			25 έως 29			Σύνολο		
	N	%	%	N	%	%	N	%	%	N	%	%
Αγάπη-Έρωτας	32	26,0	82,1	69	56,1	74,2	22	17,9	62,9	123	100,0	73,7
Δημιουργία οικογένειας	1	7,7	2,6	6	46,2	6,5	6	46,2	17,1	13	100,0	7,8
Εγκυμοσύνη	2	18,2	5,1	8	72,7	8,6	1	9,1	2,9	11	100,0	6,6
Μακροχρόνιος δεσμός	1	9,1	2,6	5	45,5	5,4	5	45,5	14,3	11	100,0	6,6
Προξενιό-πίεση οικ. και κοιν. περιβ.	3	42,9	7,7	3	42,9	3,2	1	14,3	2,9	7	100,0	4,2
Άλλοι λόγοι	–	–	–	2	100,0	2,2	–	–	–	2	100,0	1,2
Σύνολο	39	23,4	100,0	93	55,7	100,0	35	21	100,0	167		100,0

Δεν απάντησαν 0.

$\chi^2 = 15,2 - DF = 10 - P < 0,05$.

Στην ερώτηση εάν η αρχική τους γνώμη για το γάμο παραμένει η ίδια ή έχει αλλάξει, επί του συνόλου του δείγματος, σχεδόν το 1/4 φαίνεται να έχει αλλάξει γνώμη για το γάμο, προς το αρνητικό. Το 76,0% δηλώνει ότι η γνώμη τους παραμένει η ίδια. Στη διαφοροποίηση των δύο φύλων, παρατηρούμε ότι οι γυναίκες περισσότερο απ' ό,τι οι άνδρες φαίνεται ότι έχουν άλλη άποψη πλέον για το γάμο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

Αρχική γνώμη για το γάμο (διαχωρισμός κατά φύλο)

Γνώμη	Ανδρες			Γυναίκες			Σύνολο		
	N	%	%	N	%	%	N	%	%
Ναι, παραμένει η ίδια	26	20,5	83,9	101	79,5	74,3	127	100	76,0
Όχι, έχει αλλάξει (αρνητικό)	5	12,5	16,1	35	87,5	25,7	40	100	24
Σύνολο	31	18,6	100,0	136	81,4	100,0	167		100,0

Δεν απάντησαν 0.

$\chi^2 = 1,2 - DF = 1 - P < 0,05$.

Στο διαχωρισμό κατά ηλικία, διαπιστώνεται ότι τα ποσοστά της υποκατηγορίας που η γνώμη τους για το γάμο έχει αλλάξει στη μικρή ηλικία είναι ιδιαίτερα υψηλά, σε σύγκριση με εκείνα της μεγάλης ηλικίας. Σ' αυτή την ηλικιακή ομάδα (25-29) παραμένει υψηλό το ποσοστό της ίδιας γνώμης για το γάμο, που φθάνει σχεδόν το 83,0%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

Αρχική γνώμη για το γάμο (διαχωρισμός κατά ηλικία)

Γνώμη	15 έως 19			20 έως 24			25 έως 29			Σύνολο		
	N	%	%	N	%	%	N	%	%	N	%	%
Ναι, παραμένει η ίδια	27	21,3	69,2	71	55,9	76,3	29	22,8	82,9	127	100,0	76,0
Όχι, έχει αλλάξει (αρνητικό)	12	30,0	30,8	22	55,0	23,7	6	15,0	17,1	40	100,0	24,0
Σύνολο	39	23,4	100,0	93	55,7	100,0	35	21,0	100,0	167		100,0

Δεν απάντησαν 0.

$\chi^2 = 1,8 - DF = 2 - P < 0,05$.

Τα ευρήματα φαίνεται ότι είναι ουσιαστικά. Η μικρή ηλικία που επενδύει «στην αγάπη – και στον έρωτα» φαίνεται ότι νωρίς αλλάζει γνώμη για το γάμο. Για τη μεγάλη ηλικιακή ομάδα, η δημιουργία οικογένειας φαίνεται να είναι ο πλέον σημαντικός καθοριστικός παράγοντας.

Τι σημαίνει όμως, τελικά, γάμος για τους νέους ανθρώπους. Όπως απαντούν στη σχετική ερώτηση, «η συντροφοκότητα» είναι η πλέον καθοριστική έννοια του γάμου και για τα δύο φύλα (68,0%). Πρόκειται για την πρώτη επιλογή των ερωτωμένων. Η δεύτερη επιλογή τους είναι «ο έρωτας – έλξη – πάθος», που όμως η διαφορά στις απαντήσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών είναι μεγάλη, υπέρ των ανδρών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 13

Τι σημαίνει γάμος (διαχωρισμός κατά φύλο)

Γάμος σημαίνει:	Ανδρες			Γυναίκες			Σύνολο		
	N	%	%	N	%	%	N	%	%
Συντροφοκότητα	17	14,9	54,8	97	85,1	71,3	114	100,0	68,3
Έρωτας-έλξη-πάθος	13	36,1	41,9	23	63,9	16,9	36	100,0	21,6
Συναισθηματική κάλυψη	1	11,1	3,2	8	88,9	5,9	9	100,0	5,4
Οικονομική κάλυψη	–	–	–	2	100,0	1,5	2	100,0	1,2
Απόκτηση παιδιών	–	–	–	4	100,0	2,9	4	100,0	2,4
Συνέχιση παράδοσης	–	–	–	2	100,0	1,5	2	100,0	1,2
Σύνολο	31	18,6	100,0	136	81,4	100,0	167		100,0

Δεν απάντησαν 0.

$\chi^2 = 10,4 - DF = 5 - P < 0,05$.

3.2. Ελεύθερη συμβίωση

Στη χώρα μας, τα τελευταία χρόνια, εκτός από τις γνωστές μορφές οικογένειας, όπως π.χ. πυρηνική, έχουν εμφανιστεί κι άλλες μορφές οικογένειας, οι οποίες θεωρούνται πιο πρωτοποριακές. Εκτός όμως από την πρωτοποριακή δομή της οικογένειας (π.χ., η μονογονεϊκή), σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης συναντάται έντονα η αντικατάσταση του γάμου από τη συμβίωση.

Ρωτήθηκαν οι νέοι της έρευνας εάν θα μπορούσαν, αντί να παντρευτούν, να συζούν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 14

Συμβίωση αντί για γάμο (διαχωρισμός κατά φύλο)

Συμβίωση	Άνδρες			Γυναίκες			Σύνολο		
	N	%	%	N	%	%	N	%	%
Ναι	12	17,9	38,7	55	82,1	40,4	67	100,0	40,1
Όχι	19	19,0	61,3	81	81,0	59,6	100	100,0	59,9
Σύνολο	31	18,6	100,0	136	81,4	100,0	167		100,0

Δεν απάντησαν 0.

$\chi^2 = ,0 - DF = 1 - P < 0,05$.

Η αποδοχή μιας τέτοιας, ίσως, πρωτοποριακής πρότασης γίνεται κατά 40,0% αποδεκτή, στο σύνολο, από τους ερωτώμενους, ενώ απορρίπτεται από το υπόλοιπο 60,0%.

Επίσης, ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι μεταξύ των δύο φύλων οι γυναίκες δηλώνουν ότι θα αποδέχονταν μια τέτοια πρόταση, περισσότερο από τους άνδρες.

Από τα 67 άτομα που απάντησαν ότι θα μπορούσαν να συζούν αντί να παντρευτούν, η πρώτη κατηγορία αναφέρεται στην αποφυγή υποχρεώσεων γάμου (39,0%) καθώς και στην αποφυγή διατυπώσεων (18,0%).

Για εκείνους που απάντησαν ότι δε θα μπορούσαν να συζούν, οι πλέον σημαντικές αφορμές είναι ότι «δεν καλύπτει η συμβίωση» (32,3%), λόγω κοινωνικής αποδοχής (18,2%).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η διαπίστωση για το συγκεκριμένο θέμα ότι οι κατά ηλικίες απόψεις διαφέρουν, εφ' όσον η μικρή ηλικία (15-19) απορρίπτει μια τέτοια πρωτοποριακή πρόταση περισσότερο από τις δύο επόμενες ηλικιακές ομάδες.

3.3. Απόψεις γύρω από τα παιδιά και τη διαπαιδαγώγησή τους

3.3.1. Απόψεις αυτών που έχουν αποκτήσει παιδιά

Οι ερωτώμενοι για το βασικό σκοπό του γάμου είχαν αναφερθεί και στην απόκτηση παιδιών. Δεν τη θεωρούσαν όμως βασική προτεραιότητα. Παρ' όλα αυτά, διαπιστώνεται ότι από τα 167 άτομα που αποτελούν το δείγμα των παντρεμένων ήδη το 72,0% (120 άτομα) έχει αποκτήσει παιδί. Τα άτομα που αποτελούν αυτή την υποομάδα ερωτήθηκαν σε ποιους τομείς θα δώσουν περισσότερη σημασία προκειμένου να διαπαιδαγωγήσουν και να μεγαλώσουν το παιδί τους. Οι σημαντικότερες απαντήσεις αφορούσαν:

- Την παροχή κάθε οικονομικής βοήθειας (61,0%). Αυτό αποτελεί τη σπουδαιότερη και πιο καθοριστική θέση των ερωτωμένων απέναντι στα παιδιά τους.
- Την άποψη ότι θα κάνουν τα πάντα για να σπουδάσει το παιδί τους (21,0%). Η θέση αυτή έρχεται να επιβεβαιώσει τις θεωρητικές απόψεις που ήδη διατυπώθηκαν στην αρχή της εργασίας αυτής, ότι η σπουδή και η μόρφωση αποτελούν το βασικότερο στόχο για τους Έλληνες γονείς. Διάφορες μελέτες για την οικογένεια, κοινωνιολογικού περιεχομένου, επιβεβαιώνουν τα ευρήματα για τη σημαντική θέση που κατέχει το παιδί μέσα στην ελληνική οικογένεια. Πρόκειται για την ονομαζόμενη «παιδοκεντρικότητα», όπου το παιδί τείνει να γίνει, ή, σε μερικές περιπτώσεις, έχει γίνει, το επίκεντρο της προσοχής, αλλά ταυτόχρονα και της συναισθηματικής και οικονομικής επένδυσης των γονέων (Τεπέρογλου, 1994, 1995).

Το 16,7% των ερωτωμένων, που έχουν ήδη παιδί, δηλώνει ότι θα του μιλήσει για ηθικές αξίες, σεβασμό, συμπόνια.

Οι αρνητικές υποκατηγορίες (θα τον συμβουλέψω «να γίνει εγωιστής», «να πατά επί πτωμάτων», ή «αδιαφορώ, ας κάνει ό,τι θέλει») καλύπτουν μόλις το 0,8% των απαντήσεων.

Δεν διαπιστώθηκαν ιδιαίτερες διαφοροποιήσεις μεταξύ των ηλικιακών ομάδων, και οι τάσεις παραμένουν όπως κι εκείνες του συνόλου.

3.3.2. Απόψεις αυτών που πρόκειται να αποκτήσουν παιδιά

Στην ενότητα αυτή απάντησαν 47 άτομα, τα οποία, όταν έγινε η έρευνα, δεν είχαν παιδιά.

Στην ερώτηση εάν σκοπεύουν να αποκτήσουν παιδιά απάντησε καταφατικά το 95,7% και το 4,3% απάντησε αρνητικά.

Από αυτούς που απαντούν ότι θα αποκτήσουν παιδί, το 58,0% τονίζει ότι θα αποκτήσει δύο και το 24,4% τρία παιδιά. Στη σχετική ερώτηση «γιατί σκοπεύουν να αποκτήσουν παιδί» και τα δύο φύλα πάνω από το ήμισυ απαντούν ότι αγαπούν τα παιδιά. Ακολουθούν διάφοροι άλλοι λόγοι, όπως ότι «είναι σκοπός του γάμου η απόκτηση παιδιού».

ΠΙΝΑΚΑΣ 15

Τομείς με ιδιαίτερη σημασία για τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους
(διαχωρισμός κατά φύλο)

Τομείς	Ανδρες			Γυναίκες			Σύνολο		
	N	%	%	N	%	%	N	%	%
Παροχή κάθε οικονομικής βοήθειας	11	15,1	64,7	62	84,9	60,2	73	100,0	60,8
Θα κάνω τα πάντα για να το σπουδάσω	3	12,0	17,6	22	88,0	21,4	25	100,0	20,8
Θα του μιλήσω για ηθικές αξίες, σεβασμό, συμμόνια κ.ά.	3	15,0	17,6	17	85,0	16,5	20	100,0	16,7
Θα του πω να γίνει εγωιστής, να πατά επί πτωμάτων προκειμένου να ανέλθει κοινωνικά και οικονομικά	—	—	—	1	100,0	1,0	1	100,0	0,8
Αδιαφορώ, ας κάνει ό,τι θέλει	—	—	—	1	100,0	1,0	1	100,0	0,8
Σύνολο	17	14,2	100,0	103	85,8	100,0	120		100,0

Δεν απάντησαν 47.

$\chi^2 = ,4 - DF = 4 - P > 0,05$.

Με μια σειρά από διαφορετικές απόψεις, έγινε προσπάθεια να διαπιστωθούν οι τάσεις των ερωτωμένων του μικρού αυτού υποδείγματος της έρευνας, οι οποίοι θα αποκτήσουν παιδιά. Οι ερωτώμενοι απάντησαν με βάση την κλίμακα: συμφωνώ, διαφωνώ, δεν γνωρίζω, δεν απαντώ. Διαμορφώθηκαν οι εξής τάσεις:

- Η πρώτη τοποθέτηση ήταν ότι «η απόκτηση παιδιού προϋποθέτει οικονομική άνεση». Συμφωνεί με την άποψη αυτή το 74,0% του συνόλου των ερωτωμένων. Οι γυναίκες μάλιστα συμφωνούν με 81,3% έναντι 57,1% των ανδρών. Με την τοποθέτηση αυτή συγκλίνει επίσης η μεγάλη ηλικιακή ομάδα (25-29) περισσότερο απ' ό,τι οι άλλες δύο.
- «Η εργασία και των δύο γονέων εμποδίζει την απόκτηση παιδιού». Με την υποερώτηση αυτή διαφωνεί το 54,3% των ερωτωμένων. Επίσης, ενδιαφέρον έχουν οι διαφοροποιήσεις κατά φύλο. Με την

άποψη αυτή διαφωνούν οι άνδρες, ενώ από τις γυναίκες οι μισές διαφωνούν και οι μισές συμφωνούν.

- «Η απόκτηση παιδιού απαιτεί μεγάλη φροντίδα». Με 96,0% συμφωνούν και τα δύο φύλα σ' αυτή την άποψη, ασχέτως ηλικίας.
- «Υπάρχουν τόσα κοινωνικά προβλήματα που δεν ενδείκνυται η απόκτηση παιδιού». Με την άποψη αυτή διαφωνεί το 74,0%. Διαφοροποίηση παρατηρείται μεταξύ ανδρών και γυναικών. Οι γυναίκες φαίνονται περισσότερο ευάλωτες ως προς την επίπτωση των κοινωνικών προβλημάτων στην απόκτηση παιδιού (28,1% συμφωνούν, σ' αντίθεση με το 14,3% των ανδρών).
- Εκτός από τα κοινωνικά προβλήματα, τονίστηκε στους ερωτώμενους η ύπαρξη «οικολογικών προβλημάτων» ως εμπόδιο για την απόκτηση παιδιού. Οι ερωτώμενοι διαφωνούν με 74,0% στο σύνολό τους. Ιδιαίτερα διαφωνούν με την άποψη αυτή οι άνδρες (86,0%).
- Στην άποψη ότι «πρόχει η επαγγελματική σταδιοδρομία από την απόκτηση παιδιού» οι γνώμες των ερωτωμένων είναι σχεδόν μοιρασμένες, εφ' όσον τα ποσοστά διαφωνίας (47,8%) και συμφωνίας (45,7%) σχεδόν ταυτίζονται. Ως προς τη διαφοροποίηση των δύο φύλων, οι άνδρες διαφωνούν περισσότερο από τις γυναίκες.

Τα βασικά συμπεράσματα της ερώτησης αυτής είναι ότι η οικονομική άνεση και η φροντίδα του παιδιού φαίνεται να απασχολούν ιδιαίτερα αυτούς που πρόκειται να αποκτήσουν παιδιά. Όσον αφορά τη φροντίδα του παιδιού, θα πρέπει να επισημανθούν τα ευρήματα ερευνών που τονίζουν ότι «σε καθημερινή βάση οι μεν άνδρες αφιερώνουν 36 λεπτά κατά μέσον όρο για τη φροντίδα των παιδιών και οι γυναίκες, αντίστοιχα, 1 ώρα και 30'» (Μουσούρου, 1996).⁷

4. ΔΙΑΘΕΣΗ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Η παρούσα έρευνα ως βασικό της στόχο, εκτός των άλλων θεμάτων, είχε και τη μελέτη της διάθεσης του ελεύθερου χρόνου των νέων. Στο δείγμα των παντρεμένων (N=167), η ανάλυση που ακολουθεί (διασταυρώσεις – πίνακες) έχει ιδιαίτερη ίσως σημασία, γιατί η διάθεση του χρόνου των ερωτωμένων είναι διαφορετική από αυτή των συνομηλίκων τους νέων, που ακόμη δεν έχουν οικογένεια και επομένως δεν έχουν τις ίδιες «υποχρεώσεις», όπως οι συνομήλικοί τους παντρεμένοι.

7. Loukia Moussourou, 1996, «Greece», in *Developments in National Family Policies in 1996*, European Observatory on National Family Policies, European Commission, σ. 68.

Ο χρόνος που διαθέτουν οι ερωτώμενοι την εβδομάδα για τον εαυτό τους είναι στο σύνολο (45,4%) λίγες μόνο ώρες. Η επόμενη κατηγορία (35,0%) απαντά ότι διαθέτει κάθε μέρα λίγες ώρες. Μαζί οι δύο αυτές κατηγορίες δίνουν την εικόνα ότι οι ερωτώμενοι στο σύνολό τους διαθέτουν κάποιες ώρες για τον εαυτό τους. Μεταξύ των δύο φύλων, διαγράφεται μια διαφορά υπέρ των γυναικών στη διάθεση του χρόνου, αντίθετα με αποτελέσματα ερευνών που δείχνουν ότι οι άνδρες διαθέτουν περισσότερο χρόνο για τον εαυτό τους.

Σε συνάρτηση με την ερώτηση πόσο συχνά συναντιούνται με τους φίλους τους, όπου το 54,0% απαντά τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα, συμπεραίνουμε ότι διαθέτουν αρκετό χρόνο, παρ' όλο ίσως που οι ίδιοι δηλώνουν ότι είναι λίγο ευχαριστημένοι (33,0%) από τη διάθεση του ελεύθερου χρόνου τους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 16

Δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου (διαχωρισμός κατά φύλο)

Δραστηριότητες	Ανδρες			Γυναίκες			Σύνολο		
	N	%	%	N	%	%	N	%	%
Χορός-τραγουδι-μουσική	1	11,1	3,6	8	88,9	6,4	9	100,0	5,9
Καφετέρια-ζαχαροπλαστείο-μπαρ	1	16,7	3,6	5	83,3	4,0	6	100,0	3,9
Ταβέρνα	—	—	—	30	100,0	24,0	30	100,0	19,6
Κινηματογράφος-θέατρο	—	—	—	9	100,0	7,2	9	100,0	5,9
Μελέτη-γράψιμο	6	37,5	21,4	10	62,5	8,0	16	100,0	10,5
Γενικός αθλητισμός-ψυχαγωγία	8	28,6	28,6	20	71,4	16,0	28	100,0	18,3
Εκδρομές, ταξίδια-βόλτα με φίλους	6	15,0	21,4	34	85,0	27,2	40	100,0	26,1
Ψώνια-δουλειές σπιτιού	4	36,4	14,3	7	63,6	5,6	11	100,0	7,2
Τηλέφωνο-παρέα-αλληλογραφία	2	50,0	7,1	2	50,0	1,6	4	100,0	2,6
Σύνολο	28	18,3	100,0	125	81,7	100,0	153		100,0

Δεν απάντησαν 14.

$\chi^2 = 20,3 - DF = 8 - P < 0,05$.

Η πιο αγαπημένη δραστηριότητα του ελεύθερου χρόνου, στο σύνολο των ερωτωμένων, φαίνεται να είναι οι εκδρομές, ταξίδια-βόλτα με φίλους (26,0%). Η αμέσως επόμενη δραστηριότητα είναι η ταβέρνα (20,0%) και τρίτη ο αθλητισμός και η ψυχαγωγία (18,0%).

Στο διαχωρισμό κατά φύλο, φαίνεται ότι οι προτιμήσεις αλλάζουν σημαντικά. Η πρώτη επιλογή των γυναικών είναι οι εκδρομές, ταξίδια-βόλτα με φίλους (27,0%), ενώ των ανδρών ο γενικός αθλητισμός, ψυχαγωγία (28,0%).

Η δεύτερη επιλογή φαίνεται ότι είναι για τα δύο φύλα εντελώς διαφορετική. Για τις γυναίκες είναι η ταβέρνα (24,0%), ενώ για τους άνδρες η μελέτη και οι εκδρομές, βόλτα με φίλους (21,0%).

Οι δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου στο διαχωρισμό κατά ηλικιακή ομάδα δε φαίνεται να παρουσιάζουν ιδιαίτερες διαφορές.

Η μικρή ηλικιακή ομάδα (15-19) ως πρώτη επιλογή της αναφέρει τις εκδρομές, ταξίδια-βόλτα με φίλους (28,6%), ενώ οι επόμενες ηλικιακές ομάδες ως πρώτη επιλογή τους αναφέρουν αθλητισμό-ψυχαγωγία, με ποσοστά γύρω στο 22,0%.

Με μια σειρά από ερωτήσεις που αφορούν

- την τηλεόραση
- το ραδιόφωνο
- τον κινηματογράφο, το θέατρο και το βιβλίο,

προσεγγίσαμε τα ενδιαφέροντα των ερωτωμένων, γνωρίζοντας ότι τα «μέσα» αυτά αποτελούν, αναμφισβήτητα, τους βασικούς τομείς διάθεσης του χρόνου τους.

Θα παραθέσουμε πίνακες που αφορούν μόνο την τηλεόραση, από την άποψη και μόνον ότι τα ποσοστά παρακολούθησης είναι υψηλά. Για τα άλλα «πολιτιστικά μέσα διάθεσης χρόνου» δε θα παραθέσουμε πίνακες. Θα αναλυθούν μόνον οι πιο βασικές απαντήσεις, οι οποίες διαγράφουν τις πιο σημαντικές τάσεις των κατηγοριών αυτών.

Επίσης, στο κεφάλαιο του ελεύθερου χρόνου εντάσσονται: α) οι αθλητικές δραστηριότητες, β) τα διάφορα παιχνίδια, καθώς και γ) τα κέντρα διασκέδασης. Όλες αυτές οι αναφορές στόχο έχουν να δώσουν μια σφαιρική αντιμετώπιση της διάθεσης του χρόνου των ερωτωμένων του δείγματος.

4.1. Τηλεόραση – Ραδιόφωνο

4.1.1. Παρακολούθηση τηλεόρασης και είδος προγραμμάτων

Οι ερωτώμενοι του δείγματος βλέπουν συστηματικά τηλεόραση. Περισσότερο από δύο ώρες καθημερινά βλέπει το 47,0% και μέχρι δύο ώρες καθημερινά το 30,0%. Προσθέτοντας τις δύο αυτές υποκατηγορίες, βλέπουμε ότι σχεδόν το 77,0% των ερωτωμένων σε καθημερινή βάση καταναλώνει σημαντικό χρόνο κοντά στην τηλεόραση. Το ποσοστό αυτών που δεν βλέπουν τηλεόραση φθάνει το 7,5%. Στο διαχωρισμό κατά φύλο, διαπιστώνεται ότι περισσότερες από τις μισές γυναίκες βλέπουν περισσότερο από δύο ώρες καθημερινά, ενώ οι άνδρες κατά 32,0%.

Εάν όμως προσθέσουμε τις δύο αυτές υποκατηγορίες (περισσότερο – μέχρι δύο ώρες καθημερινά), προκύπτει ότι οι άνδρες κατά 84,0%, έναντι 76,0% των γυναικών, βλέπουν τηλεόραση.

Οι απαντήσεις κατά ηλικιακή ομάδα φαίνεται να έχουν κάποιες διαφοροποιήσεις. Έτσι, ενώ φαίνεται ότι η μεγάλη ηλικιακή ομάδα (25-29 χρόνων) διαθέτει λιγότερες ώρες για παρακολούθηση, εφ' όσον στην κατηγορία «περισσότερο από δύο ώρες καθημερινά» έχει το μικρότερο ποσοστό παρακολούθησης από τις άλλες δύο ηλικιακές ομάδες, εν τούτοις, προσθέτοντας τις δύο υποκατηγορίες (περισσότερο – μέχρι δύο ώρες καθημερινά), φαίνεται να έχει την υψηλότερη παρακολούθηση (88,4%). Ενώ την πιο χαμηλή παρακολούθηση, πάντοτε από το σύνολο των δύο υποκατηγοριών, έχει η μικρή ηλικία (71,8%), με 75,3% της μεσαίας ομάδας ηλικίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 17

Είδος τηλεοπτικών προγραμμάτων (διαχωρισμός κατά φύλο)

Είδος προγραμμάτων	Άνδρες			Γυναίκες			Σύνολο		
	N	%	%	N	%	%	N	%	%
Ειδήσεις	12	20,0	40,0	48	80	36,1	60	100,0	36,8
Αθλητικά	13	–	43,3	–	–	–	13	100,0	8,0
Τηλεπαχνίδια	–	–	–	4	100,0	3,0	4	100,0	2,5
Μορφωτικά-εκπαιδευτικά	1	8,3	3,3	11	91,7	8,3	12	100,0	7,4
Σήριαλ	1	3,4	3,3	28	96,6	21,1	29	100,0	17,8
Ταινίες με έγκλημα, γκάνγκστερς κ.ά.	1	12,5	3,3	7	87,5	5,3	8	100,0	4,9
Ταινίες με αίσθημα, περιπέτεια	–	–	–	23	100,0	17,3	23	100,0	14,1
Ντοκιμαντέρ	–	–	–	7	100,0	5,3	7	100,0	4,3
Άλλες ταινίες	2	28,6	6,7	5	71,4	3,8	7	100,0	4,3
Σύνολο	30	18,4	100,0	133	81,6	100,0	163		100,0

Δεν απάντησαν 4.

$\chi^2 = 71,2 - DF = 8 - P < 0,05$.

Οι ειδήσεις φαίνεται να προκαλούν το ιδιαίτερο ενδιαφέρον των ερωτωμένων, αφού αποτελούν το πρώτο τηλεοπτικό πρόγραμμα (37,0%) παρακολούθησης τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες. Δεύτερη προτίμηση, στο σύνολο, είναι τα σήριαλ και τρίτη οι ταινίες με αίσθημα και περιπέτεια.

Εκτός από τις ειδήσεις, οι προτιμήσεις των δύο φύλων φαίνεται να αλλάζουν σημαντικά. Έτσι, π.χ., οι άνδρες παρακολουθούν, κατά 43,0%, αθλητικά, ενώ οι γυναίκες καθόλου. Οι γυναίκες παρακολουθούν σήριαλ, κατά 21,0%, ενώ οι άνδρες γύρω στο 3,0%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 18
Είδος τηλεοπτικών προγραμμάτων (διαχωρισμός κατά ηλικία)

Είδος προγραμμάτων	15 έως 19			20 έως 24			25 έως 29			Σύνολο		
	N	%	%	N	%	%	N	%	%	N	%	%
Ειδήσεις	13	21,7	35,1	32	53,3	35,2	15	25,0	42,9	60	100,0	36,8
Αθλητικά	1	7,7	2,7	7	53,8	7,7	5	38,5	14,3	13	100,0	8
Τηλεπαιχνίδια	1	25,0	2,7	2	50,0	2,2	1	25,0	2,9	4	100,0	2,5
Μορφωτικά-εκπαιδευτικά	3	25,0	8,1	6	50,0	6,6	3	25,0	8,6	12	100,0	7,4
Σήριαλ	8	27,6	21,6	18	62,1	19,8	3	10,3	8,6	29	100,0	17,8
Ταινίες με έγκλημα, γκάνγκστερς κ.ά.	2	25	5,4	3	37,5	3,3	3	37,5	8,6	8	100,0	4,9
Ταινίες με αίσθημα, περιπέτεια	7	30,4	18,9	11	47,8	12,1	5	21,7	14,3	23	100,0	14,1
Ντοκυμαντέρ	2	28,6	5,4	5	71,4	5,5	—	—	—	7	100,0	4,3
Άλλες ταινίες	—	—	—	7	100,0	7,7	—	—	—	7	100,0	4,3
Σύνολο	37	22,7	100,0	91	55,8	100,0	35	21,5	100,0	163		100,0

Δεν απάντησαν 4.

$\chi^2 = 15,6 - DF = 16 - P < 0,05$.

Οι ειδήσεις προσελκύουν και τις τρεις ηλικιακές ομάδες, με μικρή μόνον αύξηση στη μεγαλύτερη ηλικία.

Άλλες διαφοροποιήσεις είναι:

- η μικρή ηλικία παρακολουθεί σαν επόμενες κατηγορίες σήριαλ και ταινίες με περιπέτεια, και η μεσαία ηλικία φαίνεται να κινείται στα ίδια πλαίσια όπως και η πρώτη
- διαφέρει στη δεύτερη επιλογή της η μεγάλη ηλικία, όπου τα αθλητικά συγκεντρώνουν 14,0% παρακολούθησης.

4.1.2. Παρακολούθηση ραδιοφώνου και είδος προγραμμάτων

Το σύνολο του δείγματος των ερωτωμένων αναφέρει ότι ακούει, κατά 44,0%, περισσότερο από δύο ώρες καθημερινά ραδιόφωνο. Το 19,0% αναφέρει ότι ακούει μέχρι δύο ώρες κάθε μέρα.

Εάν προστεθούν οι δύο αυτές υποκατηγορίες, τότε (όπως, άλλωστε, έγινε και με την τηλεόραση) διαπιστώνουμε ότι σχεδόν το 63,0% των ερωτωμένων ακούει ραδιόφωνο «περισσότερο – μέχρι δύο ώρες την ημέρα». Ιδιαίτερες διαφοροποιήσεις μεταξύ των φύλων δεν παρατηρούνται. Μεταξύ, όμως, των ηλικιακών ομάδων παρατηρούνται κάποιες ίσως σημαντικές διαφορές.

Η μικρότερη ηλικία ακούει λιγότερο ραδιόφωνο απ' ό,τι οι μεγαλύτερες ηλικίες, εφ' όσον έχει το πιο χαμηλό ποσοστό (38,5%) για την

υποκατηγορία «περισσότερο από δύο ώρες καθημερινά» από τις άλλες δύο (44,0% η ηλικία των 20-25 και 48,0% η ηλικία 25-29).

Σημαντική διαφορά υπάρχει μεταξύ του είδους των προγραμμάτων που παρακολουθούν οι ερωτώμενοι στην τηλεόραση και του είδους των ραδιοφωνικών προγραμμάτων.

Ενώ η πρώτη προτίμηση στην τηλεόραση είναι οι ειδήσεις, στο ραδιόφωνο τα σχετικά ειδησεογραφικά προγράμματα δεν φαίνεται να προσελκύουν κανένα ενδιαφέρον, εφ' όσον, στο σύνολο, το 1,3% δηλώνει ότι τα παρακολουθεί.

Αντίθετα, όλο το ενδιαφέρον των ερωτωμένων σχετικά με το ραδιόφωνο επικεντρώνεται στα νεανικά προγράμματα, με 91,0% στο σύνολο του δείγματος. Η κατηγορία αυτή υπερκαλύπτεται από τις γυναίκες (94,4%) και από τους άνδρες, αλλά με διαφορά (74,0%). Οι άνδρες φαίνεται να ακούνε και εκπομπές όπως «σχόλια, συνεντεύξεις, συζητήσεις».

Επίσης, δε φαίνεται να υπάρχουν ιδιαίτερες διαφοροποιήσεις ως προς τις ηλικιακές ομάδες, εφ' όσον όλες, με υψηλά ποσοστά, παρακολουθούν τα νεανικά προγράμματα.

4.2. Παρακολούθηση κινηματογράφου – θεάτρου

Σε αντίθεση με άλλες έρευνες που αφορούν τους νέους, οι παντρεμένοι νέοι και νέες της ερευνάς μας φαίνεται ότι δεν παρακολουθούν ιδιαίτερα κινηματογράφο και θέατρο.

Οι οικογενειακές τους υποχρεώσεις φαίνεται ότι τους εμποδίζουν να διαθέσουν τον απαραίτητο χρόνο για τις συγκεκριμένες πολιτιστικές δραστηριότητες.

Με ποσοστό που φτάνει σχεδόν το 80,0% του συνόλου του δείγματος, άνδρες και γυναίκες απαντούν ότι δεν πάνε «καθόλου» στον κινηματογράφο. Μια φορά το μήνα πηγαίνει το 15,0% των ερωτωμένων.

4.3. Ανάγνωση βιβλίων, εφημερίδων

A. Βιβλία

Η ενασχόληση με το βιβλίο είναι μια σημαντική διαδικασία μέσα στα πλαίσια της διάθεσης του χρόνου. Εκτός από την ίδια τη διαδικασία της διάθεσης είναι κι εκείνη της επιλογής του βιβλίου, που σημαίνει ότι αυξάνεται ο χρόνος που θα πρέπει ν' απασχοληθεί κανείς μ' αυτό. Από τους ερωτώμενους, το μεγαλύτερο ποσοστό (46,0%) δηλώνει ότι τον

τελευταίο χρόνο δε διάβασε κανένα βιβλίο. Υπάρχει όμως κι ένα 9,0% που δηλώνει ότι διάβασε περισσότερα από 10 βιβλία.

Εμφανέστατη είναι η διαφορά μεταξύ των δύο φύλων, εφ' όσον, όπως φαίνεται από τα αποτελέσματα, οι γυναίκες διαβάζουν περισσότερο από τους άνδρες. Από τους ερωτώμενους που δηλώνουν ότι διαβάζουν και είναι 90 άτομα, η πρώτη κατηγορία (45,6%) διαβάζει λογοτεχνικά βιβλία, με αμέσως επόμενες τις κατηγορίες που διαβάζουν φιλοσοφικά, ψυχολογικά, παιδαγωγικά, κοινωνιολογικά καθώς και αισθηματικά.

Ιδιαίτερες διαφοροποιήσεις μεταξύ των ηλικιών δεν φαίνεται να υπάρχουν. Η μικρή ηλικία δίνει έμφαση στα λογοτεχνικά και αισθηματικά, η μέση ηλικία στα λογοτεχνικά και στα φιλοσοφικά, ψυχολογικά, παιδαγωγικά, κοινωνιολογικά. Η μεγάλη ηλικία προτιμάει τα λογοτεχνικά βιβλία και έπονται τα φιλοσοφικά, ψυχολογικά, παιδαγωγικά, κοινωνιολογικά και βιβλία επιστημονικής φαντασίας.

B. Εφημερίδες

Η ανάγνωση εφημερίδων δεν φαίνεται να προσελκύει ιδιαίτερα τους ερωτώμενους του δείγματος. Ένα ποσοστό γύρω στο 11,0% δηλώνει ότι καθημερινά διαβάζει εφημερίδα και ένα 13,0% δηλώνει ότι διαβάζει μόνο την Κυριακή.

Με το 62,0% σχεδόν του δείγματος να δηλώνει ότι «σπάνια» και «ποτέ» δε διαβάζει εφημερίδα, πιστεύουμε ότι η αναγνωστικότητα είναι χαμηλή. Μεταξύ των δύο φύλων υπάρχουν διαφορές, εφ' όσον οι άνδρες (29,0%) φαίνεται να διαβάζουν περισσότερο εφημερίδα απ' ό,τι οι γυναίκες (7,0%). Επίσης, τα δύο φύλα διαφέρουν στο τι διαβάζουν στην εφημερίδα, εφ' όσον οι άνδρες διαβάζουν αθλητικά σε υψηλό ποσοστό, ενώ οι γυναίκες πολιτική ειδησεογραφία.

Από αυτούς που αναφέρουν ότι διαβάζουν εφημερίδα, και με το χωρισμό των ηλικιακών ομάδων, προκύπτει ότι:

- η πολιτική ειδησεογραφία, τα σχόλια και τα επίκαιρα προσελκύουν το ενδιαφέρον των αναγνωστών άσχετα από ηλικία
- τα αθλητικά φαίνεται να ενδιαφέρουν τη μεγάλη ηλικιακή ομάδα περισσότερο απ' ό,τι τις άλλες δύο.

4.4. Διάθεση ελεύθερου χρόνου και αθλητικές δραστηριότητες

Η ενασχόληση με τον αθλητισμό, επίσης, φαίνεται να μη συγκινεί τους ερωτώμενους. Τα 70 άτομα από τα 167 δηλώνουν ότι ασχολήθηκαν με

διάφορες αθλητικές δραστηριότητες. Ιδιαίτερη έμφαση δίνουν στη γυμναστική (60,0%), ενώ οι άλλες υποκατηγορίες, όπως ποδόσφαιρο, μπάσκετ, βόλλεϊ, τέννις, θαλάσσιο ή ορεινό σκι, δε φαίνεται να προσελκύουν ιδιαίτερα τους ερωτώμενους του δείγματος.

Μεταξύ ανδρών και γυναικών υπάρχει διαφορά, γιατί οι άνδρες εστιάζουν την προσοχή τους στο ποδόσφαιρο (29,0%) και στο μπάσκετ (35,0%), ενώ οι γυναίκες στη γυμναστική (72,0%).

Δεν παρατηρούνται ιδιαίτερες διαφοροποιήσεις μεταξύ των ηλικιακών ομάδων.

4.5. Παιχνίδια ενασχόλησης

Ζητήθηκε από τους ερωτώμενους να απαντήσουν εάν και πόσο ασχολούνται συχνά με διάφορα παιχνίδια, όπως τα ηλεκτρονικά, τα τηλεπαιχνίδια, το μπιλιάρδο, το τάβλι, το σκάκι, τα επιτραπέζια, το ΠΡΟΠΟ και τα χαρτιά.

Προκύπτει ότι το πλέον προσφιλέ παιχνίδι είναι το τάβλι (35,0%) με αμέσως επόμενα τα χαρτιά (17,0%) και τα επιτραπέζια (16,0%).

Στη διαφοροποίηση των δύο φύλων, διαπιστώθηκε ότι οι γυναίκες ασχολούνται περισσότερο με το τάβλι απ' ό,τι οι άνδρες. Επίσης, ως προς τις ηλικιακές ομάδες, φαίνεται ότι η μικρή ομάδα ασχολείται πρωταρχικά με τα χαρτιά, ενώ οι δύο άλλες ομάδες με το τάβλι.

4.6. Κέντρα διασκέδασης

Όπως έχει ήδη διαπιστωθεί, οι ερωτώμενοι φαίνεται να επιλέγουν ιδιαίτερα τα κέντρα διασκέδασης προκειμένου να διαθέσουν τον ελεύθερο χρόνο τους.

Διαπιστώνεται ότι η ταβέρνα και το εστιατόριο (67,5%) αποτελούν την πλέον αγαπητή επιλογή όσον αφορά τα κέντρα διασκέδασης, πράγμα που ισχύει και για τα δύο φύλα και για τις τρεις ηλικιακές κατηγορίες.

Οι άλλες υποκατηγορίες, όπως καφενεία, καφετέριες, φαστ-φουντ, ντίσκο, μπουζούκια, βρίσκονται σε σχετικά χαμηλά ποσοστά. Μόνο τα μπαρ-παμπ παρουσιάζουν ποσοστό 12,0%.

Συμπερασματικά, ως προς τη διάθεση του χρόνου των νέων παντρεμένων, θα μπορούσαμε με έμφαση να τονίσουμε ότι δεν διαπιστώνονται ιδιαίτερες διαφοροποιήσεις από εκείνους της ομάδας των νέων που είναι της ίδιας ηλικίας, αλλά δεν έχουν παντρευτεί.

Ο γάμος, η δημιουργία οικογένειας και όλες οι υποχρεώσεις που συνεπάγονται δε φαίνεται να προκαλούν ιδιαίτερες επιπτώσεις στους ερωτώμενους του δείγματος.

Ταυτόχρονα, θα πρέπει να επισημανθεί ότι λόγω της ιδιαιτερότητας του συγκεκριμένου δείγματος δεν αναφερόμαστε σε γενικές εκτιμήσεις παρά μόνον σε ενδεικτικές.

5. ΑΞΙΕΣ – ΘΕΣΕΙΣ – ΑΠΟΨΕΙΣ

5.1. Ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Μέσα από τις διάφορες συζητήσεις που γίνονται για την Ευρωπαϊκή Ένωση και αφορούν τους στόχους της, την ενημέρωση των πολιτών, καθώς και τις επιπτώσεις που έχουν τα κοινωνικά-οικονομικά μέτρα στη ζωή των πολιτών κάθε κράτους μέλους, κρίθηκε σκόπιμο να δοθεί και στους ερωτώμενους μια σειρά ερωτήσεων σχετικά με την ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, έχοντας κατά νου δύο πράγματα: Αρχικά η γενιά αυτής της ηλικίας θα βιώσει όλες τις επιπτώσεις (κοινωνικές-οικονομικές) από την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ταυτόχρονα, είναι η γενιά που δεν έχει δοκιμαστεί σε άλλου είδους προγράμματα (συστήματα οικονομικά-κοινωνικά), όπως τότε που η χώρα μας ήταν εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Αυτό που προκύπτει από τις απαντήσεις και των δύο φύλων, δηλαδή του συνόλου των 167 ερωτηθέντων, είναι ότι πάνω από τους μισούς αποδέχονται τις δύο υποθέσεις (θετικής κατεύθυνσης):

Α) ότι η ένταξη ισχυροποίησε τη χώρα μας διεθνώς (53,3%) και

Β) ότι η ένταξη συνέβαλε στην οικονομική ανάπτυξη της (54,5%).

Αντίθετα με τη θετική άποψη, άνδρες και γυναίκες συμφωνούν και μάλιστα με το υψηλότερο ποσοστό απ' όλες τις άλλες υποκατηγορίες, ότι η ένταξη «πέβαλε ασύμφορα μέτρα με επιπτώσεις σε πολλούς τομείς» (65,3%).

Οι γνώμες των ερωτωμένων δεν φαίνεται να διαφοροποιούνται ιδιαίτερα στην παραδοχή ή απόρριψη της υπόθεσης ότι η ένταξη «συνέβαλε στην απώλεια της πολιτισμικής μας ταυτότητας» (42,0% απαντούν «ναι» και 39,5% απαντούν «όχι»).

Σε έρευνα που έγινε το 1995 στα 15 κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι Έλληνες αναφέρουν, κατά 53,0%, ότι αισθάνονται «μόνο Έλληνες» όσον αφορά την ταυτότητά τους. Μόνο «Ευρωπαίοι» αισθάνονται οι Έλληνες κατά 1,0% (Ευρωβαρόμετρο, 1996).

ΠΙΝΑΚΑΣ 19

Ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (σύνολο απαντήσεων)

Απόψεις	Ναι		Όχι		Δεν γνωρίζω- δεν απαντώ		Σύνολο	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Ισχυροποίησε τη χώρα μας διεθνώς	89	53,3	64	38,3	14	8,4	167	100,0
Συνέβαλε στην οικονομική της ανάπτυξη	91	54,5	55	32,9	21	12,6	167	100,0
Συνέβαλε στην κοινωνική της ανάπτυξη	82	49,1	64	38,3	21	12,6	167	100,0
Δημιούργησε ανισότητα απέναντι στις ισχυρότερες δυνάμεις-μέλη	78	46,7	56	33,5	33	19,8	167	100,0
Επέβαλε ασύμφορα μέτρα με επιπτώσεις σε πολλούς τομείς	109	65,3	25	15,0	33	19,8	167	100,0
Συνέβαλε στην απώλεια της πολιτισμικής μας ταυτότητας	70	41,9	66	39,5	31	18,6	167	100,0

 $\chi^2 = -$ DF = - P < 0,05.

Διαφοροποιώντας τις απαντήσεις των δύο φύλων, διαπιστώνουμε ότι οι γυναίκες είναι πιο αρνητικές απ' ό,τι οι άνδρες απέναντι στην ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι απαντήσεις των γυναικών διαφέρουν σ' όλες τις υποερωτήσεις από εκείνες των ανδρών, εφ' όσον δεν αποδέχονται, με υψηλότερα ποσοστά από τους οι άνδρες, μια σειρά κοινωνικών-οικονομικών μέτρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι γυναίκες, με μεγάλη διαφορά από τους άνδρες (γύρω στις 9 μονάδες), υποστηρίζουν ότι η ένταξη δεν συνέβαλε στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Στην υπόθεση ότι «η ένταξη επέβαλε ασύμφορα μέτρα με επιπτώσεις σε πολλούς τομείς», οι γυναίκες δίνουν υψηλά ποσοστά στην υποκατηγορία «δεν απαντώ-δεν γνωρίζω» (22,0%). Αντίθετα, οι θετικές απαντήσεις των ανδρών σ' αυτή την υποκατηγορία είναι από τις πλέον υψηλές αγγίζοντας το 71,0%.

Μια άλλη διαφοροποίηση μεταξύ των φύλων αφορά την υποκατηγορία «δεν γνωρίζω-δεν απαντώ». Οι γυναίκες παρουσιάζουν υψηλότερα ποσοστά σ' αυτή την υποκατηγορία για όλες τις υποερωτήσεις απ' ό,τι οι άνδρες.

Ομαδοποιώντας τις τυχόν διαφοροποιήσεις των ηλικιακών ομάδων, καταλήγουμε στα εξής:

ΠΙΝΑΚΑΣ 20

Ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (διαχωρισμός κατά φύλο)

Απόψεις	Άνδρες			Γυναίκες		
	Ναι	Όχι	Δεν γνωρίζω- δεν απαντώ	Ναι	Όχι	Δεν γνωρίζω- δεν απαντώ
Ισχυροποίησε τη χώρα μας διεθνώς	58,1	41,9	–	52,2	37,5	10,3
Συνέβαλε στην οικονομική της ανάπτυξη	71,0	25,8	3,2	50,7	34,6	14,7
Συνέβαλε στην κοινωνική της ανάπτυξη	54,8	35,5	9,7	47,8	39,0	13,2
Δημιούργησε ανισότητα απέναντι στις ισχυρότερες δυνάμεις-μέλη	48,4	35,5	16,1	46,3	33,1	20,6
Επέβαλε ασύμφορα μέτρα με επιπτώσεις σε πολλούς τομείς	67,7	22,6	9,7	64,7	13,2	22,1
Συνέβαλε στην απώλεια της πολιτισμικής μας ταυτότητας	48,4	38,7	12,9	40,4	39,7	19,9

Δεν απάντησαν 0.

 $\chi^2 = -$ DF = - P < 0,05.

1. Η μεγάλη ηλικιακή ομάδα (25-29 ετών) πιστεύει, περισσότερο από τις άλλες δύο, ότι η ένταξη της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση την «ισχυροποίησε διεθνώς». Το ίδιο συμβαίνει και στην υπόθεση ότι η ένταξη «συνέβαλε στην οικονομική της ανάπτυξη» καθώς και σ' εκείνη που αφορά την «κοινωνική ανάπτυξη». Με μεγάλη επίσης διαφορά από τις άλλες ομάδες ηλικιών, οι μεγαλύτεροι πιστεύουν ότι η ένταξη «συνέβαλε στην απώλεια της πολιτισμικής μας ταυτότητας».

2. Η μικρή ηλικιακή ομάδα (15-19 ετών), με διαφορά από τη μεσαία ομάδα (20-25 ετών) και τη μεγάλη ηλικιακή ομάδα, πιστεύει ότι η «ένταξη δημιούργησε ανισότητα απέναντι στις ισχυρότερες δυνάμεις-μέλη». Επίσης, με διαφορά μονάδων από τις άλλες δύο ομάδες ηλικιών, η μικρή ηλικιακή ομάδα πιστεύει ότι η ένταξη «επέβαλε ασύμφορα μέτρα με επιπτώσεις σε πολλούς τομείς».

5.2. Επιδιώξεις των νέων

Οι έρευνες που αφορούν τους νέους, όπως ήδη έχει αναφερθεί στα πλαίσια της μελέτης, εστιάζουν τη προσοχή τους σε μια σειρά ερωτήσεων, προκειμένου να προσεγγίσουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο όλα εκείνα τα θέματα που αφορούν τη νέα γενιά.

Οι επιδιώξεις των νέων ανθρώπων αποτελούν, αναμφισβήτητα, μια ενδιαφέρουσα παράμετρο. Ιδιαίτερα όταν, όπως πρόκειται για το συγκεκριμένο δείγμα, οι ερωτώμενοι έχουν ήδη δημιουργήσει τη δική τους οικογένεια και σε ορισμένους τομείς παρατηρείται διαφοροποίηση έναντι των άλλων νέων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 21
Επιδιώξεις των νέων (διαχωρισμός κατά φύλο)

Επιδιώξεις	Άνδρες			Γυναίκες			Σύνολο		
	N	%	%	N	%	%	N	%	%
Κοινωνική δύναμη	2	6,7	6,7	28	93,3	20,6	30	100,0	18,1
Ελευθερία, δημιουργικότητα	2	8,3	6,7	22	91,7	16,2	24	100,0	14,5
Εθνική ασφάλεια	8	22,2	26,7	28	77,8	20,6	36	100,0	21,7
Οικογενειακή γαλήνη	6	22,2	20,0	21	77,8	15,4	27	100,0	16,3
Αληθινή φιλία, ουσιαστικές σχέσεις	1	14,3	3,3	6	85,7	4,4	7	100,0	4,2
Υλικά αγαθά, πλούτος	7	23,3	23,3	23	76,7	16,9	30	100,0	18,1
Προστασία φυσικού περιβάλλοντος	2	40,0	6,7	3	60	2,2	5	100,0	3,0
Διατήρηση παράδοσης, ήθη, έθιμα	—	—	—	1	100,0	0,7	1	100,0	0,6
Ένας πλούσιος γάμος	2	33,3	6,7	4	66,7	2,9	6	100,0	3,6
Σύνολο	30	18,1	100,0	136	81,9	100,0	166		100,0

Δεν απάντησαν 1.

$\chi^2 = 8,3 - DF = 8 - P < 0,05$.

Από το σύνολο των απαντήσεων, θα αναφερθούμε στις κατηγορίες που παρουσιάζουν τα υψηλότερα ποσοστά. Αυτές είναι:

1. Η εθνική ασφάλεια (22,0%)
2. Η κοινωνική δύναμη και τα υλικά αγαθά και ο πλούτος (18,0%)
3. Η οικογενειακή γαλήνη (16,0%)
4. Η ελευθερία, δημιουργικότητα (14,5%).

Μέσα από τις απαντήσεις επιβεβαιώνεται η ιδιαιτερότητα του δείγματος, εφ' όσον ως πρωταρχικές τους επιδιώξεις αναφέρουν την εθνική ασφάλεια και την οικογενειακή γαλήνη.

Διαπιστώνουμε διαφοροποιήσεις και μεταξύ των δύο φύλων. Οι τρεις πρώτες επιλογές για τους άνδρες είναι:

- η εθνική ασφάλεια (27,0%),
- τα υλικά αγαθά, ο πλούτος (23,0%),
- η οικογενειακή γαλήνη (20,0%).

Για τις γυναίκες οι επιλογές είναι:

- η κοινωνική δύναμη (21,0%),
- η εθνική ασφάλεια (20,0%),
- τα υλικά αγαθά, ο πλούτος (17,0%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 22
Επιδιώξεις των νέων (διαχωρισμός κατά ηλικία)

Επιδιώξεις	15 έως 19			20 έως 24			25 έως 29			Σύνολο		
	N	%	%	N	%	%	N	%	%	N	%	%
Κοινωνική δύναμη	6	20,0	15,4	18	60,0	19,4	6	20,0	17,6	30	100,0	18,1
Ελευθερία, δημιουργικότητα	4	16,7	10,3	15	62,5	16,1	5	20,8	14,7	24	100,0	14,5
Εθνική ασφάλεια	10	27,8	25,6	18	50,0	19,4	8	22,2	23,5	36	100,0	21,7
Οικογενειακή γαλήνη	5	18,5	12,8	18	66,7	19,4	4	14,8	11,8	27	100,0	16,3
Αληθινή φιλία, ουσιαστικές σχέσεις				4	57,1	4,3	3	42,9	8,8	7	100,0	4,2
Υλικά αγαθά, πλούτος	10	33,3	25,6	15	50,0	16,1	5	16,7	14,7	30	100,0	18,1
Προστασία φυσικού περιβάλλοντος	1	20,0	2,6	2	40,0	2,2	2	40,0	5,9	5	100,0	3,0
Διατήρηση παράδοσης, ήθη, έθιμα	–	–	–	1	00,0	1,1	–	–	–	1	100,0	0,6
Ένας πλούσιος γάμος	3	50,0	7,7	2	33,3	2,2	1	16,7	2,9	6	100,0	3,6
Σύνολο	39	23,5	100,0	93	56,0	100,0	34	20,5	100,0	166		100,0

Δεν απάντησαν 1.

$\chi^2 = 12,0 - DF = 16 - P > 0,05$.

Η εθνική ασφάλεια φαίνεται να απασχολεί ιδιαίτερα και τις τρεις ηλικιακές ομάδες, εφ' όσον αποτελεί γι' αυτές την πρώτη τους επιδίωξη. Η μικρή ηλικιακή ομάδα δίνει στην υποερώτηση αυτή υψηλότερα ποσοστά απ' ό,τι οι άλλες δύο ομάδες.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι απόψεις της μεσαίας ηλικιακής ομάδας, η οποία στις τρεις βασικές της αναφορές – κοινωνική δύναμη, εθνική ασφάλεια, οικογενειακή γαλήνη – δίνει ακριβώς τα ίδια ποσοστά (19,4%).

Η μεγάλη ηλικιακή ομάδα, μετά την έμφαση που δίνει στην εθνική ασφάλεια, αναφέρεται στην κοινωνική δύναμη, καθώς και στην ελευθερία, δημιουργικότητα και υλικά αγαθά, πλούτο.

5.3. Τα προβλήματα της γενιάς τους που παραμένουν άλυτα

Η ανεργία⁸ και τα οικονομικά θέματα φαίνεται να είναι από τα πλέον

8. Απόστολος Λακαςάς, «Οι νέοι της Ευρώπης προβλέπουν το μέλλον», *Η Καθημερινή*, 18/1/98. Τα αποτελέσματα της έρευνας στο Νομό Θεσσαλονίκης συμπίπτουν με τις απόψεις των νέων της Ευρώπης, όπως προκύπτει από έρευνα που έγινε στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ευρωβαρόμετρο, Νέοι της Ευρώπης). Συγκεκριμένα, αναφέρεται ότι «το μεγάλο πρόβλημα της ανεργίας, σε μια εποχή που οι παραδοσιακές μορφές της απασχόλησης βρίσκονται υπό αίρεση, αγγίζει οδυνηρά τα νέα παιδιά της Ευρώπης. Μεγάλο ποσοστό των νέων, συνεδηγομένων τη δεινή θέση ενός ανέγγιχτου, όπως προκύπτει από την έρευνα του Ευρωβαρόμετρου, να κάνουν όποια δουλειά βρουν στην περίπτωση που θα μείνουν άνεργοι».

έντονα άλυτα προβλήματα των νέων. Το 58,0% των απαντήσεων του συνόλου εστιάζεται σ' αυτή την κατηγορία. Το 1/4 περίπου των ερωτηθέντων αναφέρεται στο δεύτερο άλυτο πρόβλημα που αφορά τα ναρκωτικά, τον αλκοολισμό και την εγκληματικότητα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 23

*Τα προβλήματα της γενιάς τους που παραμένουν άλυτα
(διαχωρισμός κατά φύλο)*

Προβλήματα	Άνδρες			Γυναίκες			Σύνολο		
	N	%	%	N	%	%	N	%	%
Έλλειψη ελευθερίας, επικοινωνίας	—	—	—	16	100,0	11,8	16	100,0	9,6
Ανεργία, οικονομικά	22	22,9	71,0	74	77,1	54,4	96	100,0	57,5
Μόρφωση, εκπαίδευση	2	40,0	6,5	3	60,0	2,2	5	100,0	3,0
Ναρκωτικά, αλκοολισμός, εγκληματικότητα	6	14,3	19,4	36	85,7	26,5	42	100,0	25,1
Σχέσεις με οικογένεια, τρίτη ηλικία	1	16,7	3,2	5	83,3	3,7	6	100,0	3,6
Διαπροσωπικές σχέσεις, φιλία	—	—	—	2	100,0	1,5	2	100,0	1,2
Σύνολο	31	18,6	100,0	136	81,4	100,0	167		100,0

Δεν απάντησαν 0.

$\chi^2 = 7,3 - DF = 5 - P < 0,05$.

Οι πιο σημαντικές διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των δύο φύλων είναι:

1. Οι άνδρες, με διαφορά γύρω στις 17 μονάδες από τις γυναίκες, εστιάζουν την προσοχή τους στην ανεργία και στα οικονομικά.

2. Άνδρες και γυναίκες αναφέρουν τα ναρκωτικά, τον αλκοολισμό και την εγκληματικότητα σαν δεύτερο άλυτο πρόβλημα.

3. Οι γυναίκες διαφοροποιούνται στην τρίτη τους επιλογή, εφ' όσον με 12,0% αναφέρουν σαν πρόβλημα την έλλειψη ελευθερίας και επικοινωνίας.

Μεταξύ των ηλικιακών ομάδων παρατηρούνται κάποιες διαφορές. Έτσι, ενώ και στις τρεις ομάδες τα οικονομικά θέματα φαίνεται να αποτελούν το πρώτο άλυτο πρόβλημα των ερωτωμένων, οι αριθμητικές διαφορές είναι μεγάλες. Οι απαντήσεις της μεγάλης ηλικίας διαφέρουν κατά 34 σχεδόν μονάδες από αυτές της πρώτης ηλικίας. Αποδεικνύεται πόσο το συγκεκριμένο θέμα αγγίζει και προβληματίζει ιδιαίτερα τη μεγάλη ηλικία. Το αυτό συμβαίνει, αλλά αντίστροφα, και με την υποκατηγορία «ναρκωτικά, αλκοολισμός, εγκληματικότητα», που φαίνεται να προβληματίζει εντονότερα την πρώτη ηλικία (διαφορά 19 μονάδων) απ' ό,τι τη μεγαλύτερη.

Ένα άλλο θέμα που απασχολεί τη μικρή ηλικιακή ομάδα είναι η έλλειψη ελευθερίας, επικοινωνίας (13,0%), ενώ στις άλλες ομάδες το αντίστοιχο ποσοστό είναι χαμηλό.

Θέματα, όπως σχέσεις με οικογένεια, τρίτη ηλικία, μόρφωση, εκπαίδευση, διαπροσωπικές σχέσεις, φιλία, δεν φαίνεται να απασχολούν τους νέους του δείγματος, εφ' όσον τα ποσοστά είναι χαμηλά.

ΠΙΝΑΚΑΣ 24

*Τα προβλήματα της γενιάς τους που παραμένουν άλυτα
(διαχωρισμός κατά ηλικία)*

Προβλήματα	15 έως 19			20 έως 24			25 έως 29			Σύνολο		
	N	%	%	N	%	%	N	%	%	N	%	%
Έλλειψη ελευθερίας, επικοινωνίας	5	31,3	12,8	9	56,3	9,7	2	12,5	5,7	16	100,0	9,6
Ανεργία, οικονομικά	17	17,7	43,6	52	54,2	55,9	27	28,1	77,1	96	100,0	57,5
Μόρφωση, εκπαίδευση	2	40,0	5,1	3	60	3,2	–	–	–	5	100,0	3,0
Ναρκοτικά, αλκοολισμός, εγκληματικότητα	13	31,0	33,3	24	57,1	25,8	5	11,9	14,3	42	100,0	25,1
Σχέσεις με οικογένεια, τρίτη ηλικία	2	33,3	5,1	3	50,0	3,2	1	16,7	2,9	6	100,0	3,6
Διαπροσωπικές σχέσεις, φιλία	–	–	–	2	100,0	2,2	–	–	–	2	100,0	1,2
Σύνολο	39	23,4	100,0	93	55,7	100,0	35	21	100,0	167		100,0

Δεν απάντησαν 0.

$\chi^2 = 10,9 - DF = 10 - P < 0,05$.

6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η συγκεκριμένη μελέτη που αφορούσε τους παντρεμένους νέους της περιοχής του Νομού Θεσσαλονίκης πιστεύουμε ότι, παρ' όλο το μικρό δείγμα της, παρέχει τουλάχιστον κάποιες βασικές προσεγγίσεις σε μια σειρά από θέματα που αφορούν εκείνους τους νέους που έχουν ήδη αποκτήσει οικογένεια.

Ενδεικτικά, θα μπορούσαν να αναφερθούν τα πιο σημαντικά ευρήματα:

- Ο μέσος όρος ηλικίας γάμου των ερωτωμένων είναι τα 20-24 έτη.
- Πάνω από το ήμισυ των ερωτωμένων δηλώνει ότι έχει τελειώσει το Λύκειο, ενώ σημαντικό είναι το γεγονός ότι το 87,0% των ερωτωμένων δεν διέκοψαν το σχολείο τους προκειμένου να παντρευτούν.
- Σχεδόν το 94,0% των ανδρών εργάζεται, ενώ στις γυναίκες το ποσοστό ανέρχεται στο 43,0%.

– Όπως αναφέρουν οι ερωτώμενοι, η εκπαίδευση που έχουν δεν χρειάζονται για να πάρουν τη θέση εργασίας που έχουν, άποψη που αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα ευρήματα της έρευνας. Επίσης, πάνω από το ήμισυ δηλώνει ότι δεν υπάρχει καμία σχέση μεταξύ της εκπαίδευσης που έχουν και του επαγγέλματός τους.

– Η πλέον καθοριστική αιτία, προκειμένου να πάρουν την απόφαση να παντρευτούν, ήταν «η αγάπη και ο έρωτας».

– Η γνώμη για το γάμο έχει αλλάξει (αρνητικά) περίπου για το 1/4 των ερωτωμένων, ιδιαίτερα για τη μικρή ηλικία (15-19 ετών), και για τις γυναίκες.

– Τη συντροφικότητα επιζητούν οι νέοι στο γάμο. Αυτή είναι η πλέον καθοριστική άποψή τους σχετικά με το γάμο.

– Οι νέοι απορρίπτουν την ελεύθερη συμβίωση με 60,0%.

– Όσοι έχουν αποκτήσει παιδιά (και είναι το 72,0%) δηλώνουν ότι θα παράσχουν κάθε οικονομική βοήθεια στα παιδιά τους, ότι θα κάνουν τα πάντα για να τα σπουδάσουν και ότι θα τους μιλήσουν για ηθικές αξίες.

– Αυτό που ιδιαίτερα απασχολεί αυτούς που δηλώνουν ότι θα αποκτήσουν παιδί είναι η οικονομική άνεση και η φροντίδα του παιδιού.

– Για τον ελεύθερο χρόνο τους, οι ερωτώμενοι νέοι παντρεμένοι αναφέρουν:

- Αγαπημένη δραστηριότητά τους είναι οι εκδρομές, τα ταξίδια, οι βόλτες με φίλους.
- Βλέπουν συστηματικά τηλεόραση, ιδιαίτερα παρακολουθούν τις ειδήσεις.
- Ακούνε ραδιόφωνο (44,0% περισσότερο από δύο ώρες καθημερινά), επικεντρώνοντας την προσοχή τους στα νεανικά προγράμματα.
- Δεν παρακολουθούν κινηματογράφο, θέατρο (80,0% του δείγματος).
- Το 46,0% δε διάβασε, τον τελευταίο χρόνο, κανένα βιβλίο.
- Επίσης, δε φαίνεται να τους προσελκύει ιδιαίτερα η ανάγνωση των εφημερίδων.
- Η ενασχόληση με τον αθλητισμό φαίνεται να μη συγκινεί ιδιαίτερα τους ερωτώμενους.
- Προσφιλές παιχνίδια για τους νέους παντρεμένους φαίνεται να είναι το τάβλι.
- Η ταβέρνα και τα εστιατόρια αποτελούν την πλέον προσφιλή επιλογή στη διάθεση του χρόνου τους.

– Περισσότεροι από τους μισούς πιστεύουν ότι η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση ισχυροποίησε τη χώρα μας διεθνώς και ότι συνέβαλε

στην οικονομική ανάπτυξη. Οι γυναίκες του δείγματος φαίνεται να είναι πιο αρνητικές απέναντι στην ένταξη της χώρας μας στην ΕΕ.

– Οι επιδιώξεις των νέων επικεντρώνονται στην εθνική ασφάλεια, στην κοινωνική δύναμη, στα υλικά αγαθά και τον πλούτο, στην οικογενειακή γαλήνη και, τέλος, στην ελευθερία και στη δημιουργικότητα.

– Τα άλυτα προβλήματα της γενιάς τους, όπως οι ίδιοι τα βιώνουν είναι η ανεργία και τα οικονομικά θέματα, ως πρώτη προσέγγιση. Τα ναρκωτικά, ο αλκοολισμός και η εγκληματικότητα αποτελούν το δεύτερο, κατά σειρά, άλυτο πρόβλημα της γενιάς τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γαργάκη Ολυμπία, Χ. Κελπερής, Α. Μουρίκη, Γ. Μυριζάκης, Θ. Παραδέλλης, Α. Τεπέρογλου, 1988, *Νέοι: Διάθεση χρόνου – Διαπροσωπικές σχέσεις*, Μέρος Α', συνέκδοση με το Υπουργείο Πολιτισμού, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα, ΕΚΚΕ.
- Γαργάκη Ολυμπία, Χ. Κελπερής, Α. Μουρίκη, Γ. Μυριζάκης, Θ. Παραδέλλης, Α. Τεπέρογλου, 1987, *Νέοι: Διάθεση χρόνου – Διαπροσωπικές σχέσεις*, Μέρος Β', συνέκδοση με το Υπουργείο Πολιτισμού, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα, ΕΚΚΕ.
- Γκιζέλης Γρ., Ρ. Κανταντζόγλου, Α. Τεπέρογλου και Β. Φύλιας, 1984, *Παράδοση και νεωτερικότητα στις πολιτιστικές δραστηριότητες της ελληνικής οικογένειας. Μεταβαλλόμενα σχήματα*, Αθήνα, ΕΚΚΕ.
- Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας, ΕΟΠ, 1994, *Παιδική προστασία – τάσεις και προοπτικές* (επιμέλεια Δ. Κονδύλη), Αθήνα, Παπαζήσης.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1994, *ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ-ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ-ΝΕΟΤΗΤΑ. Οι αριθμοί-κλειδιά της εκπαίδευσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Ευρωπαϊκή Επιτροπή.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1996, *Η κοινή γνώμη στις χώρες-μέλη της κοινότητας*, Ευρωβαρόμετρο.
- Galland Olivier, 1991, «Sociologie de la Jeunesse», *L'entrée dans la vie*, Paris, Armand Colin.
- Kaufmann Jean-Claude, 1993, *Sociologie du couple Quee sais-je*, Presses Universitaires de France.
- Κοβάνη Ελένη, 1995, *Αν γεράνου φωνήν επακούσης – Νέοι και κοινότητα* (με τη συνεργασία της Έφης Βενιζέλου), Αθήνα, ΕΚΚΕ.
- Λαμπίρη-Δημάκη Ι., 1974, *Προς μίαν ελληνικήν Κοινωνιολογίαν της Παιδείας*, Αθήνα, ΕΚΚΕ.
- Μαράτου-Αλιπράντη Λάουρα, 1995, *Η οικογένεια στην Αθήνα: Οικογενειακά πρότυπα και συζυγικές πρακτικές* (πρόλογος Ιωάννας Λαμπίρη-Δημάκη), Αθήνα, ΕΚΚΕ.
- Μουσουρού Λουκία, 1984, *Οικογένεια και παιδί στην Αθήνα*, Αθήνα, Εστία.
- Μουσουρού Λουκία, 1989, *Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας*, Αθήνα, Gutenberg.
- Μουσουρού Λουκία, 1990, «Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας», *Περιοδικό ΔΙΑΒΑΖΩ*, τεύχ. 241, σ. 14-25.

- Μπαλούρδος Δ., Α. Τεπέρογλου, Μ. Τζωρτζοπούλου, 1995, «Συνταξιοϋχοι πολιτικοί υπάλληλοι. Κοινωνικο-οικονομική δομή και στάσεις μιας επιλεγμένης ομάδας συνταξιούχων», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, τεύχ. 87, Αθήνα, ΕΚΚΕ.
- Πρεσβέλου Κλειώ, Α. Τεπέρογλου, «Κοινωνιολογική ανάλυση του φαινομένου της εκτρώσεως στον ελληνικό χώρο», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών* (Α' μέρος, τεύχ. 28, 1976-Β' μέρος, τεύχ. 39-40, 1980), Αθήνα, ΕΚΚΕ.
- Roussel Louis, «Le mariage dans la société Française», *Facts de Population donapées d'opinion*, Presses Universitaires de France.
- Teperoglou Aphrodite, 1994, «Childcenteredness and its implications for the Greek family», Kees de Hoog and Johan A.C. van Ophem (editors), στο *Changes in daily life*, Wageningen Agricultural University.
- Teperoglou Aphrodite, Maria Tzortzopoulou, 1996, «Family Theory and Research in Greece: 1980-1990», *Marriage and Family Review*, Vol. 23, Numbers 1 / 2, σ. 487-516.
- Τεπέρογλου Αφροδίτη, 1990, «Επαναπροσδιορισμός των ρόλων στην ελληνική αστική οικογένεια», Περιοδικό *ΔΙΑΒΑΖΩ*, τεύχ. 241, σ. 26-29.
- Τεπέρογλου Αφροδίτη, 1995, «Παιδοκεντρικότητα και οι επιπτώσεις της στη σύγχρονη οικογένεια», στο Κυριόπουλος Γιάννης, Ε. Γεωργούση, Β. Μαργαριτίδου, Χ. Συμεωνίδου, Υγεία, Κοινωνική Προστασία και Οικογένεια, Κέντρο Κοινωνικών Επιστημών της Υγείας, Αθήνα.
- Τεπέρογλου Α., Δ. Μπαλούρδος, Γ. Μυριζάκης, Μ. Τζωρτζοπούλου, 1999, *Η ταυτότητα, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και οι ανάγκες της νεολαίας στο Νομό Θεσσαλονίκης*, Αθήνα, ΕΚΚΕ.
- Τσουκαλάς Κωνσταντίνος, 1986, *Κράτος, κοινωνία και εργασία στη μεταπολεμική Ελλάδα*, Αθήνα, Θεμέλιο.
- Φραγκουδάκη Ά., 1978, *Τα αναγνωστικά βιβλία του δημοτικού σχολείου*, Αθήνα, Θεμέλιο.
- Χρυσάκης Μ., 1989, «Οικογενειακές επενδυτικές πρακτικές των φτωχών και των μη φτωχών και εκπαιδευτικές ανισότητες», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, Αθήνα, ΕΚΚΕ.